

Vulneració dels drets humans de les persones migrants a Canàries 2024

INFÀNCIA
MIGRANT
CRIMINAL
TZAció

NOVACT

Irídia_

Autora:
Maite Daniela Lo Coco, Clara Calderó Delgado i Irina Samy Cucurull

Prefaci:
Blanca Garcés-Mascareñas

Col·laboració:
Daniel Arencibia, Sara Rodríguez Trigo, Loueila Sid Ahmad Ndiaye i Xarxa de Solidaritat amb les Persones Migrants a Lanzarote.

Aquest estudi no hauria estat possible sense una estreta col·laboració amb entitats, persones i col·lectius que treballen a la mateixa frontera i estan en contacte directe amb la situació de les persones que arriben per mar a Canàries. Agraïm el temps i la col·laboració de totes elles.

Agraïm les avaluacions i comentaris de
Laura M. Medina, Marta Llonch i Sara Rodríguez Trigo.

Coordinació:
Maite Daniela Lo Coco i Clara Calderó

Maquetació:
Garazi Conde

Fotografies:
Irina Samy i Clara Calderó

Data de publicació: desembre de 2024

Irīdia **NOVACT**

Amb la col·laboració de

**Ajuntament
de Barcelona**

Els finançadors no comparteixen necessàriament el contingut d'aquest informe.

ÍNDEX

Prefaci de Blanca Garcés: Mort a la frontera	4
1. Objectius, metodologia i estructura	6
2. La situació migratòria a Canàries	8
2.1 Drets fonamentals, espais de detenció sistemàtica i infància	12
2.1.1 Principals vulneracions de drets en els CATE	13
2.1.2 Identificació d'infants i adolescents	15
2.2 Infants i adolescents en centres per a adults	19
3. Situació d'infància migrant a Canàries	22
3.1 L'emergència i els centres de menors	25
3.1.1 Abusos, maltractaments i manca de denúncia	26
3.1.2 Accés a protecció internacional	28
3.1.3 Condicions materials: inhabilitat, insalubritat i massificació	30
3.1.4 Irregularitats en la tramitació de la documentació	35
3.1.5 Dret a la salut	35
3.1.6 Escolarització i manca de projecte educatiu	36
4. La criminalització de les persones migrants a Canàries	38
4.1 Contextualització i marc legal	41
4.2 Criminalització a l'Estat espanyol: les arribades marítimes a Canàries	42
4.3 L'aplicació de l'article 318 bis del Codi Penal	44
4.3.1 Irregularitats i vulneració de drets fonamentals durant la detenció als CATE	44
4.3.2 Anàlisi quantitativa de les detencions i les investigacions	50
4.3.3 Anàlisi de les sentències	53
4.3.4 La situació a la presó de les persones nouvingudes	59
5. Recomanacions	61
6. Annexos	69

PREFACI DE BLANCA GARCÉS: MUERTE EN LA FRONTERA

Blanca Garcés¹

Noviembre 2024

En el seu llibre *Esperant als bàrbars*, l'escriptor sud-africà J.M. Coetzee descriu un Imperi que, davant rumors d'invasió per part de les poblacions autòctones de l'altre costat de la frontera, embogeix. La seva bogeria passa per respondre de manera desproporcionada, perquè de fet els bàrbars mai arriben. Passa també per l'exercici sistemàtic de la violència, justificat per un discurs maniqueista entre bons i dolents que nega a l'altre qualsevol noció d'humanitat.

La frontera europea no està lluny d'aquest Imperi descrit per Coetzee. En aquestes fronteres exteriors hem presenciat (i documentat) morts per omissió de les guàrdies costaneres i morts per acció de les forces policials. Moren més persones a les nostres fronteres exteriors que en la guerra d'Ucraïna. També assistim diàriament a devolucions en calent, abans aprofitant la foscor de la nit i amb els rostres coberts, des de fa uns anys també en plena llum del dia i amb els mitjans de comunicació davant. Els Estats semblen haver perdut el pudor: les seves pràctiques il·legals en frontera s'han convertit en normalitat, tal és el seu sentit d'impunitat.

Amb el fet de creuar la frontera, l'arribada inclou de manera creixent la recepció en centres tancats. Tal com documenta rigorosament aquest informe, passa també per detencions en centres penitenciaris, les d'aquells que han estat identificats suposadament com a traficants. Els que no són detinguts es troben sovint o en la intempèrie de la irregularitat o amb una acollida que no sempre compleix amb els mínims estàndards. Això inclou també famílies i la infància no acompanyada. Com recull aquest informe, la saturació dels centres d'acollida de menors a les Illes Canàries vulnera drets fonamentals i, en el mitjà termini, els vulnera doblement.

Com explicar tanta deixadesa, tanta impunitat i tanta violència a la frontera? La raó de fons, no gaire allunyada del relat de Coetzee, és que – tal com ens recorda l'escriptor camerunès Achille Mbembe – el pensament modern occidental opera sobre línies simbòliques que divideixen l'humà del subhumà, de manera que les pràctiques inhumanes – en el passat l'esclavitud i el colonialisme, en el present la violència en frontera – no comprometen els principis humans, perquè s'exerceixen sobre aquest altre, el de fora, l'aliè.

¹ Blanca Garcés-Mascreñas és investigadora en migracions del CIDOB (Barcelona Centri for International Affairs) i membre de la Junta de Irdia-Centre per a la defensa de drets humans

Aquesta violència no és perquè sí. Per als de dins, pretén restablir la sensació de control i, per tant, de seguretat. En part, en això consisteix la “teatralització” de la frontera. Per als de fora, és sobretot un missatge: si saben que poden morir pel camí, que no sempre seran rescatats, que no necessàriament seran benvinguts o acollits i pot ser que fins i tot siguin retornats, per què sortir? El missatge que arriba de tornada, per part de les persones immigrants, és igual de nítid: perquè en molts casos no hi ha alternativa i més val córrer el risc que quedar-se.

A tot això s’ha unit un discurs que culpabilitza als anomenats traficants de tots els mals de la frontera. L’argument és que són ells els qui convencen als migrants, els qui s’enriqueixen de la seva precarietat, els qui posen les seves vides en perill, fins i tot abandonant-los enmig de la mar. Com més inhumà i salvatge es presenta l’altre costat, el dels traficants, més humana i falta de responsabilitat passa a ser vista la frontera europea. A més, d’aquesta manera, se salva la disjuntiva entre humanitarisme i securització: controlar les fronteres i lluitar contra els traficants és la millor manera de salvar vides. La responsabilitat d’Europa queda novament fora de perill. I qui són aquests traficants? Moltes vegades ni se sap. Però n’hi ha prou amb identificar una o dues persones per embarcació perquè l’ordre (aquesta sensació de control) quedi restablert.

Finalment, en aquest afany d’identificar els “dolents” de la frontera, des de 2020 ha aparegut un segon culpable: els governs dels estats veïns que, mentre col·laboren amb la UE en la contenció dels fluxos migratoris i el control de la frontera des de fora, fan ús d’aquesta dependència per a demanar coses a canvi. Aquest intercanvi de favors, que Europa ha promogut amb les seves polítiques d’externalització del control migratori, es considera “cooperació” quan és favorable a Europa i “instrumentalització” o “guerra híbrida” quan els governs de tercers països l’usen en contra com a forma de coacció. Els dolents han estat règims com els de Turquia, el Marroc o Bielorússia, quan amb les seves accions o omissions han empès als immigrants cap a l’altre costat. Considerar-ho una guerra, i els migrants la munició de l’adversari, permet justificar respostes concordades, des d’exèrcits disparant contra persones innocents a estats d’excepció on les lleis (les nostres lleis, començant per les d’asil) no apliquen.

El Pacte Europeu de Migració i Asil (d’ara endavant, PEMA) formalitza aquesta deriva en cadascun d’aquests àmbits. Fins i tot així, hi ha una majoria d’estats membres que ja han dit que no és suficient, que cal plantejar respostes “innovadores” i fora del “marc habitual”. Tot això inclou – com hem vist amb el centre britànic a Ruanda o l’italià a Albània – anar més enllà de la llei, impugnar la legalitat. De fet, aquesta és la veritable disputa que està tenint lloc a les nostres fronteres: no sols és una “guerra” contra els traficants o contra els migrants en mans de tercers estats; és també una guerra contra nosaltres mateixos, entre política i estat de dret, que de seguir podria acabar amb la mort de les democràcies liberals.

Tal com ens recorda la novel·la de Coetzee, els Imperis no sols maten a les seves fronteres, sinó que, embogits per aquestes pors en el més enllà, tendeixen a sucumbir en elles. D’aquí, sense cap dubte, la urgència i necessitat d’aquest informe.

OBJECTIUS, METODOLOGIA I ESTRUCTURA

En el marc del treball constant de seguiment dels drets humans en contextos fronterers, aquest informe pretén contribuir a la sistematització i denúncia de les principals vulneracions que s'han identificat a la frontera sud de l'Estat espanyol. El seu **objectiu principal és servir com a eina de denúncia de les vulneracions més destacades dels drets de les persones que migren a Canàries el 2024²**.

Metodològicament, el seguiment que du a terme l'equip es basa en la comunicació constant amb persones, col·lectius i entitats que treballen directament a la frontera. En concret, aquest document es basa en el treball de camp que es va dur a terme durant deu dies el juny de 2024 a les illes de Tenerife i Gran Canària. Durant aquest període, es van dur a terme 19 entrevistes semiestructurades a 12 persones, entre advocats, professionals, treballadors o persones afectades per les polítiques migratòries, quatre ONG, un col·lectiu, una organització internacional (UNICEF) i una amb el Col·legi d'Advocats de Tenerife. A més, vam fer vuit observacions directes a diferents ports d'arribada, centres migratoris, centres de detenció de persones estrangers (d'ara endavant, CIE), centres d'atenció temporal a persones estrangers (d'ara endavant, CATE) i centres de menors. Totes les observacions van ser externes perquè no vam obtenir cap permís per visitar l'interior dels centres de detenció o acollida (annexos). És important emfasitzar que es van sol·licitar reunions amb la Direcció General de Protecció de la Infància i la Família del Govern de Canàries i amb la Unitat Orgànica de la Infància i la Família del Cabildo de Tenerife, de les quals mai no es va obtenir resposta.

Aquest informe recull la situació dels drets humans durant el 2024 en les arribades per mar a Canàries. Presta especial atenció **a la situació dels infants que arriben sense referències adultes i a la criminalització que pateixen les persones que migren tan aviat com desembarquen**. Per abordar aquestes qüestions, aquest informe es divideix en quatre blocs que examinen la situació actual pel que fa a **(1) la situació de la migració a Canàries, parant atenció a la detenció en centres d'atenció temporal a persones estrangeres (CATE) i els dèficits d'identificació d'infants i joves, (2) després, les condicions de les infàncies migrants en centres de menors a Canàries, (3) la situació de la criminalització de les persones que migren acusades del delictes 318 bis del Codi Penal, relatiu a la facilitació de l'entrada irregular. Finalment, (4) es presenten les principals recomanacions a les autoritats públiques pel que fa al compliment dels drets fonamentals en contextos fronterers.**

**“eina de
denúncia de les
vulneracions
més destacades
dels drets de
les persones
que migren a
Canàries”**

² L'informe s'ha redactat durant els mesos de setembre i octubre. En conseqüència, l'anàlisi completa no ha pogut recollir tot l'any 2024.

LA SITUACIÓ MIGRATÒRIA A CANÀRIES

La migració per vies irregulars s'ha convertit en un problema estructural a les fronteres de la UE. El nombre de persones que arriba fluctua al llarg dels anys a causa de diferents factors. Entre els factors més influents es troben les restriccions a l'accés a la mobilitat internacional de determinats grups de població que no poden moure's lliurement, la intensitat de les mesures d'externalització i control fronterer en funcionament, la situació política, material i mediambiental específica dels llocs de sortida i la situació en altres punts d'entrada a la UE a través d'altres vies. A més, sempre afecten també temes relacionats amb l'estructura de l'opressió de gènere, que influeix en els desplaçaments forçats, i els moviments migratoris en general.

*Caiucs en el port de La Restinga, El Hierro.
Novembre de 2023.*

“Aquest marc racista té les seves arrels en la història colonial”

En el cas concret de Canàries, és important destacar que les arribades per mar responen a una estructura internacional desigual, discriminatòria i racista d'accés a la mobilitat internacional. **Aquesta estructura impedeix que les persones racialitzades de països amb una història de dominació colonial accedeixin a la mobilitat internacional en les mateixes condicions que altres grups de població.** Aquest marc racista té les seves arrels en la història colonial i es consolida en les polítiques migratòries dels països de la UE i de l'Estat espanyol. Aquestes polítiques donen forma jurídica i cobertura a aquesta discriminació, limitant les possibilitats d'obtenció de visats per poder traslladar-se. Impedeixen l'accés a vies legals i segures; dificulten l'accés a la protecció internacional a les ambaixades i exporten mesures restrictives mitjançant l'externalització de fronteres. Totes aquestes mesures s'han anomenat **polítiques de no arribada i s'han assenyalat amb el nom de necropolítica perquè generen milers de morts**³.

Cíclicament, l'administració proposa mesures d'emergència per intentar donar resposta a una situació estructural. El 2021 ja s'havia posat en marxa el Pla Canàries⁴ mitjançant el qual s'havien habilitat “centres de migracions” amb una alta capacitat en nombre de places per donar resposta a les arribades per mar a Canàries⁵. Aquest Pla va tornar a plantejar⁶ mesures per fer front a l'augment estacional de les arribades per mitjà del reforçament dels recursos en combinació amb “accions d'emergència” i solucions “més estables”. L'objectiu de les solucions estables era “augmentar la capacitat de resposta i evitar noves crisis d'acollida per falta de planificació” i alhora pretenia “desenvolupar recursos propis que permetin una millor gestió del sistema”⁷. En el marc del Pla, es van establir i reforçar “centres de migracions” que, al llarg dels últims anys, han estat assenyalats en diferents ocasions per tenir deficiències tant en infraestructures com en garantia de drets⁸. En resum, les respostes de l'administració a les arribades continuen tenint una visió d'emergència.

El gràfic següent il·lustra les fluctuacions en el nombre d'arribades a Canàries entre els anys 2020 i 2024. En termes generals, com s'ha esmentat anteriorment, les fluctuacions en les arribades depenen de diversos factors, com ara la situació dels drets humans als països d'origen, les relacions diplomàtiques i comercials desiguals, així com els nivells externs de control policial i militar. La combinació d'aquests factors estructurals i conjunturals influeix en l'increment d'arribades a Canàries durant el 2023. Durant el primer semestre de 2023, aquestes arribades es van concentrar principalment a les illes de Lanzarote i Gran Canària des de Dakhla, Tarfaya i Tan Tan⁹, perquè van sortir de les costes controlades pel Marroc, concretament de les costes del Sàhara Occidental, i les persones que hi van arribar eren majoritàriament de nacionalitat senegalesa, marroquina i maliana¹⁰. Posteriorment, des de l'estiu, la situació de les arribades va canviar. Aquest canvi va tenir a veure amb les negociacions diplomàtiques entre Espanya i el Marroc i la situació política

3 Mbembe, A. 2011. Necropolítica. Melusina [sic].

4 Ministeri d'Inclusió, 2021. <https://www.inclusion.gob.es/w/el-plan-canarias-del-ministerio-de-inclusion-seguridad-social-y-migraciones-culminara-la-proxima-semana-con-la-apertura-de-todos-los-recursos-de-acogida>

5 Irdia i Novact, maig de 2023, p. 88-89 <https://iridia.cat/es/publicaciones/vulneracion-de-derechos-humanos-en-la-fs-del-estado-espanol-2021-2022/>

6 Diem “una vegada més” perquè aquesta situació es repeteix des de la dècada del 2000 i, per tant, no implica cap situació nova. Les arribades a les costes són una conseqüència de la restricció fronterera i, per tant, com més restriccions i dificultats de mobilitat, més arribades perilloses es produeixen.

7 Irdia i Novact, maig de 2022. https://iridia.cat/wp-content/uploads/2022/05/informe_vulneracion_derechos_canarias_abril_mayo_22-1.pdf

8 Irdia i Novact, 2023. <https://iridia.cat/es/publicaciones/vulneracion-de-derechos-humanos-en-la-fs-del-estado-espanol-2021-2022/>

9 CEAR, 2023. <https://www.cear.es/noticias/emergencia-aumento-llegadas-canarias/>

10 CEAR, 2023. Situació Frontera Sud. https://www.cear.es/wp-content/uploads/2024/06/CEAR_INFORME_2023-4-Frontera-Sur.pdf

al Senegal de violacions de drets humans¹¹, sumades al terratrèmol que va sacsejar el Marroc el setembre de 2023¹² i a l'augment de la repressió de la migració mitjançant polítiques d'externalització. Tots aquests factors van desplaçar les rutes cap al sud, concretament cap a Mauritània i el Senegal, amb persones amb nacionalitats de Mali, el Senegal, el Marroc i Guinea¹³.

Durant el 2024, el nombre d'arribades per rutes irregulars al conjunt de l'Estat espanyol¹⁴ ha augmentat un 6,9 % respecte a l'any anterior,¹⁵ amb l'arribada de 47.165 persones¹⁶. En concret, a Canàries, l'increment ha estat del 12 % respecte al mateix període de l'any anterior amb l'arribada de 34.087 persones entre gener i octubre de 2024¹⁷ (Gràfic 2). La canària s'ha consolidat com una de les més perilloses, i la més mortífera de les rutes cap a Europa, segons les dades disponibles. Només en el primer semestre de 2024 s'han registrat almenys 4.808¹⁸ morts i persones desaparegudes¹⁹ en l'intent d'arribar a les illes Canàries. En definitiva, s'observa que aquest any les arribades s'han mantingut relativament constants i sembla que disminueixen a mesura que avança l'any. Finalment, és important esmentar que les xifres que ofereix el Ministeri de l'Interior no estan desglossades per sexe, edat, nacionalitat o qualsevol altra categoria. Per la qual cosa, és molt difícil fer una anàlisi rigorosa dels perfils d'arribada i de les diferents realitats que es veuen afectades per les restriccions frontereres.

La distribució d'aquestes arribades dins de l'Estat espanyol es pot veure en el següent gràfic. Canàries és la regió on s'han concentrat les arribades. L'estiu del 2023 es va produir l'últim augment de les arribades per via marítima, la qual cosa va generar una massificació a la regió que s'ha mantingut fins al 2024. Aquesta situació s'ha materialitzat especialment a l'illa d'El Hierro²⁰.

Malgrat la presència de moviments migratoris constants durant dècades, **la resposta institucional tant de l'Estat espanyol com de la UE no ha estat capaç de promoure solucions estables** fora d'un marc d'emergència que garanteixi l'accés igualitari als drets fonamentals i una acollida digna. Les deficiències del sistema en els últims anys han estat assenyalades en diferents ocasions pel defensor del poble,²¹ així com per denúncies específiques de diferents entitats²² de drets humans²³ en repetides ocasions. **No obstant**

“La canària s’ha consolidat com una de les més perilloses, i la més mortífera de les rutes cap a Europa”

11 Amnistia Internacional, 2023. <https://www.amnesty.org/es/location/africa/west-and-central-africa/senegal/report-senegal/>

12 El País, 9 de setembre de 2023. <https://elpais.com/internacional/2023-09-08/un-terremoto-sacude-marruecos-y-deja-importantes-danos-en-el-sur-del-pais.html>

13 A causa de la manca de dades públiques oficials i sistemàtiques desglossades per nacionalitat i edat, hem utilitzat les dades publicades per Frontex. <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-map/>

14 Per comparar amb la resta de rutes d'entrada per vies irregulars a la UE: <https://data.unhcr.org/en/situations/europe-sea-arrivals>

15 Ministeri de l'Interior, el 31 d'octubre de 2024, https://www.interior.gob.es/opencms/export/sites/default/galleries/press-galery/documents-and-multimedia/balances-and-reports/2024/20_informe_quincenal_acumulado_01-01_al_31-10-2024.pdf

16 El Ministeri de l'Interior publica el nombre total d'arribades sense desglossar per nacionalitat, edat, sexe o una altra categoria.

17 Irdia i Novact, desembre de 2023. https://iridia.cat/wp-content/uploads/2024/01/Informe-Canarias_12_2023_v3.pdf

18 Caminando Fronteras, 2024. <https://caminandofronteras.org/monitoreo/monitoreo-del-derecho-a-la-vida-primeros-5-meses-2024/>

19 En aquest sentit, el defensor del poble va emetre una recomanació relativa a l'establiment d'un "canal o punt de contacte específic, dins dels cossos i forces de seguretat de l'Estat, per facilitar la formalització de les denúncies, la recollida de dades relatives a persones desaparegudes en el trajecte migratori i la prestació d'assistència, informació i acompanyament a les famílies i familiars d'aquestes persones" <https://www.defensordelpueblo.es/resoluciones/punto-de-informacion-a-familiares-de-personas-desaparecidas/>

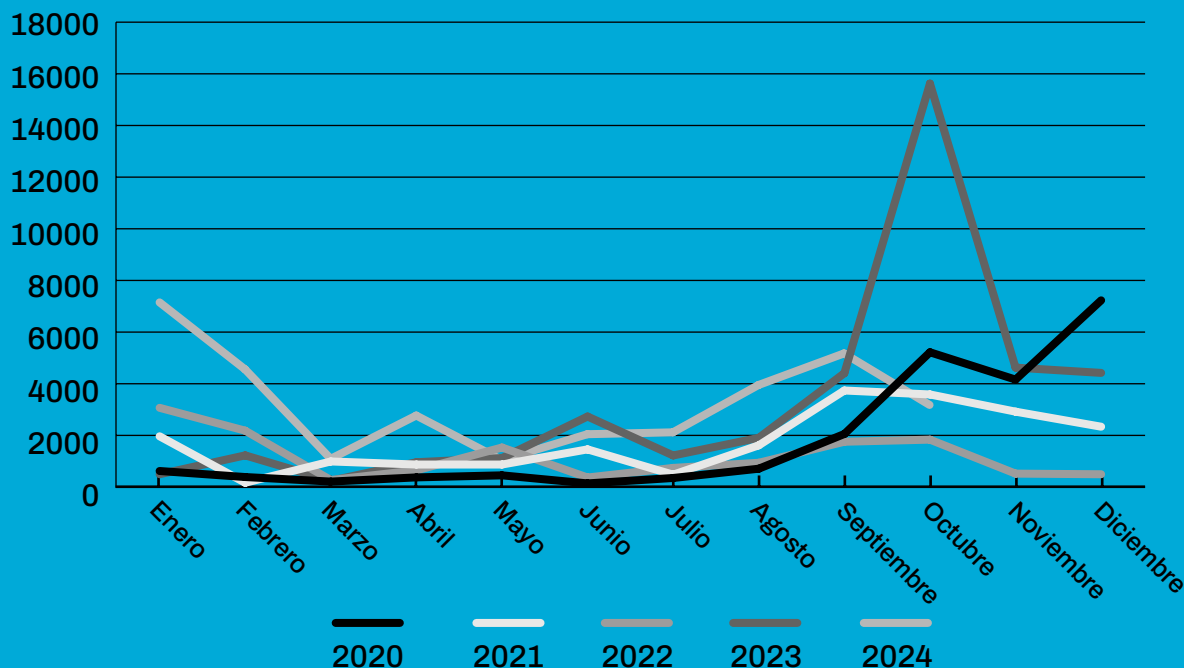
20 Irdia i Novact, desembre de 2023. https://iridia.cat/wp-content/uploads/2024/01/Informe-Canarias_12_2023_v3.pdf

21 Defensor del poble, 2021. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2021/03/INFORME_Canarias.pdf

22 Amnistia Internacional, 2021. <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/reportajes/migracion-canarias-ni-acogida-digna-ni-acceso-a-proteccion-internacional/>

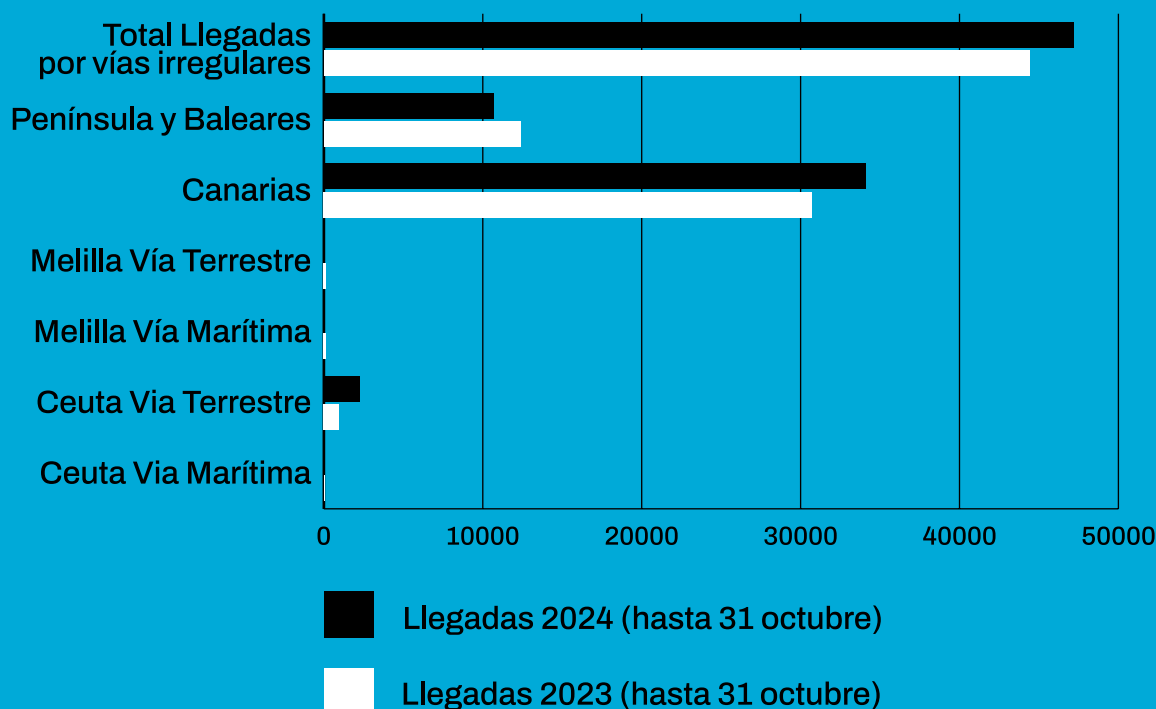
23 CEAR, 2021. <https://www.cear.es/wp-content/uploads/2022/02/Informe-CEAR-Canarias.pdf>

Arribades mensuals per via marítima a Canàries 2020-2024

Gràfic 1. Arribades mensuals per via marítima a Canàries entre 2020 i 2024 (el 31 d'octubre de 2024), segons dades del Ministeri de l'Interior

Comparació arribades 2023-2024

Gràfic 2. Arribades per vies irregulars a l'Estat espanyol entre gener i octubre de 2023 i 2024, segons dades del Ministeri de l'Interior

això, malgrat el pas del temps, les entitats de drets humans continuen assenyalant deficiències en el respecte als drets humans de les persones migrants a Canàries.

Les xifres presentades pel Ministeri de l'Interior no reflecteixen la diversitat de perfils que arriben a les costes de l'Estat, perquè no estan desagregades ni reflecteixen els ports d'arribada. Una de les característiques principals de les arribades marítimes a Canàries aquest últim any és el nombre d'infants. En aquest sentit, en el seu informe anual, el defensor del poble espanyol va expressar la seva preocupació relacionada amb l'augment de les arribades d'infants, en particular, sense referents adults. Segons les dades facilitades per la Comissaria General d'Estrangeria i Fronteres, el 31 de desembre de 2023 hi havia inscrits 12.878 infants en el Registre de menors estrangers no acompanyats, dels quals 2.308 eren nenes²⁴.

En els dos últims anys s'ha produït un augment del nombre d'infants i joves que arriben a Canàries. Segons dades del Govern de Canàries, aquesta institució compta amb 5.600 infants i adolescents no acompanyats sota tutela.²⁵ Els joves i adolescents que han migrat o s'han vist obligats a fugir dels seus llocs d'origen sense persones adultes de referència estan arribant a les costes canàries, i és important que les administracions responguin a les seves necessitats de protecció específiques. En els últims anys, aquesta realitat a la frontera ha ocupat un espai central en els debats polítics i en l'opinió pública.

Davant d'aquesta realitat, en els següents paràgrafs presentarem els principals punts de preocupació respecte a la vulneració de drets durant les arribades a Canàries el 2024 i durant les 72 hores de detenció en els CATE, prestant especial atenció als infants i centres de migracions en Canàries.

2.1 Drets fonamentals, espais de detenció sistemàtica i infància

En oposició a l'augment de les detencions a les fronteres europees plantejat pel Pacte Europeu de Migració i Asil (PEMA), és important tenir en compte que diferents organitzacions internacionals insisteixen a buscar alternatives a la detenció en contextos fronterers. A l'Estat espanyol, les detencions de persones que arriben per vies marítimes es produeixen sistemàticament després de desembarcar als ports. Aquestes detencions es porten a terme als CATE durant un màxim de 72 hores a efectes d'identificació per la Policia Nacional espanyola. És important assenyalat que els infants, estiguin acompanyats per persones adultes o no, passen sovint per aquests espais de detenció sistemàtica per a persones migrants i refugiades. Tot i que no analitzem la situació en els CIE en aquest informe, és important tenir en compte que les persones migrants també es troben detingudes en aquest tipus de centres, que sovint són espais de vulneració de drets²⁶. Concretament, al llarg del 2023, van ser ingressades en CIE 2.087 persones en els sis centres que van romandre oberts²⁷.

Les alternatives a la detenció existeixen i s'han dut a terme de manera eficaç a l'Estat espanyol. En aquesta línia, la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (d'ara endavant, CEAR) va afirmar que "és important aprendre de les bones pràctiques [...] i garantir

“Les xifres presentades pel Ministeri de l'Interior no reflecteixen la diversitat de perfils que arriben a les costes de l'Estat”

²⁴ Defensor del poble, 2023, p. 173. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

²⁵ Govern de Canàries, 9 de febrer de 2024. <https://www3.gobiernodecanarias.org/noticias/candelaria-delgado-insta-a-la-ue-a-cerrar-filas-en-apoyo-a-la-crisis-migratoria-que-vive-canarias/>

²⁶ Servicio Jesuita a Migrantes, 2024. <https://sjme.org/2024/06/10/informe-cie-2023-internamiento-muteado/>

²⁷ Defensor del poble, 2023, p. 175. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

“Travessar les fronteres de la UE s’ha convertit en un viatge perillós i, (...) ple de violència”

l'accés a la protecció com a punt de partida per a qualsevol estat de dret. Per aquest motiu, l'experiència d'acollida amb Ucraïna, amb la implantació dels CREADE, ha estat molt positiva. Seria important continuar amb les lliçons apreses i estendre-les a tots els sol·licitants, independentment, del seu lloc d'origen o procedència²⁸. Malgrat aquesta bona pràctica, no sembla que hi hagi una tendència o un marc polític que pretengui estendre aquestes alternatives eficaces a altres espais de frontera com són les arribades marítimes.

Travessar les fronteres de la UE s'ha convertit en un viatge perillós i, com afirma el mateix ACNUR²⁹, ple de violència. Per això, **els espais de detenció no són adequats per rebre persones migrants i refugiades després d'un trajecte llarg i sovint perillós**. Especialment greu i inadequada és la detenció d'infants i adolescents, no cal dir-ho, quan no van acompanyats de persones adultes. Com mostrem en els paràgrafs següents, els espais de detenció (CIE i CATE) de persones migrants i refugiades, incloses menors, dones, víctimes de tortura i altres grups amb necessitats especials, són sovint l'escenari d'un gran nombre de violacions de drets humans. Per tant, al contrari del que plantegen les noves tendències europees³⁰, és important buscar alternatives a la detenció, com s'ha esmentat anteriorment.

2.1.1 Principals vulneracions de drets en els CATE

Els CATE són espais de detenció on es detenen persones migrants estrangeres que acaben d'arribar per via marítima. Tanmateix, no estan previstos en la llei d'estrangeria ni desenvolupats en els seus reglaments. La Secretaria d'Estat de Seguretat els defineix en la resolució de 23 de juliol de 2018 com “instal·lacions destinades a dur a terme les primeres actuacions en un temps màxim d'estada de 72 hores, mentre es tramiten els tràmits inicials d'identificació i verificació d'antecedents per després ser derivades al CIE o a disposició de les ONG³¹. La resposta parlamentària 184/481, de 21 de juliol de 2019, indica que la seva “naturalesa jurídica [...] és la mateixa que la dependència policial a la qual estan adscrits”. **Aquests centres estan en funcionament sense una regulació general pròpia que els diferenciï i sense normes de funcionament intern que es posin en coneixement de les persones en situació de detenció**. Així mateix, el Mecanisme Nacional de Prevenció de la Tortura (d'ara endavant, MNP), va insistir **en la necessitat de regular aquests CATE**. Tanmateix, de moment, l'administració competent no ha aprovat cap norma per regular-los.

Per la seva banda, la Direcció General de la Policia considera que n'hi ha prou que s'apliqui la Instrucció 4/2018, de la Secretaria d'Estat de Seguretat, sobre Protocol d'actuació en matèria de custòdia de detinguts de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat³². És important tenir en compte que, **al llarg del 2023, en la situació a Canàries, gairebé 40.000 persones van passar pels CATE**. Segons la Fiscalia General, el 2023, en el CATE de Las Palmas de Barranco Seco es va detenir un total de 7.106 persones que havien arribat per vies marítimes; en el CATE d'Arrecife, 8.717; en el CATE de Fuerteventura, conegut com “Nave del Queso”, 2.995; en el CATE de Tenerife Sur, 8.782 i en el CATE d'El Hierro, inaugurat el 20 de novembre de 2023, un total de 2.805 persones. Fins a aquella data,

28 CEAR, 2022. <https://www.cear.es/uncategorized/cear-reclama-aprender-de-las-buenas-practicas-y-mantener-los-creade-como-ventanillas-unicas-de-acceso-al-asilo/>

29 ACNUR, 2022. <https://www.unhcr.org/news/news-releases/news-comment-unhcr-warns-increasing-violence-and-human-rights-violations>

30 CEAR, 2024. <https://www.cear.es/noticias/pacto-europeo-devastador-derecho-asilo-derechos-humanos/>

31 Barbero, Iker. Refugiados en contención: lógicas de (in)movilidad en materia de derecho de asilo en la Frontera Sur. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, núm. 129 (desembre de 2021), p. 179-202. DOI: doi.org/10.24241/rci.2021.129.3.179

32 MNP, 2023. p. 46. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/ANEXO-A_MNP.pdf

a les persones que arribaven a El Hierro se les privava de llibertat en l'anomenat "antic poliesportiu de San Andrés", que va funcionar com a CATE, tot i que no reunia les condicions adequades. En aquest lloc es va detenir un total d'11.899 persones³³. No sabem quantes d'aquestes persones eren dones, infants, ni les seves edats. El que sí que assenyala la Fiscalia és que, **en les seves dues inspeccions del 2023**, van detectar una "provisionalitat ja endèmica del CATE de Lanzarote: no reunia les condicions necessàries per a una primera acollida (...), és un solar en el qual s'han instal·lat tendes de campanya, sense ombra, sense paviment i que, amb una capacitat per a 300 persones, és normal que superi la seva capacitat"³⁴.

Durant anys, l'MNP i el defensor del poble han denunciat diferents infraccions en els espais de detenció. El defensor del poble va constatar al CATE de Las Américas de Tenerife, un "deteriorament preocupant de les instal·lacions i que, de nou, havia calgut habilitar el garatge de la comissaria per paliar l'amuntegament de les persones que s'estaven derivant a aquestes dependències des d'El Hierro". Va afegir que aquestes preguntes havien estat traslladades a la Direcció General de la Policia els darrers dies del mes de desembre de 2023 i que encara no s'havia rebut cap resposta³⁵.

Les infraccions detectades en relació amb l'accés o la retirada de telèfons mòbils al CATE són especialment rellevants en aquesta investigació. Els telèfons són fonamentals per comunicar-se amb les persones que acaben d'arribar i necessiten posar-se en contacte amb familiars que esperen notícies dels seus éssers estimats. Moltes persones moren i desapareixen en l'intent de traves-

*CATE de Las Américas, a Tenerife.
Juny de 2024.*

**“I llarg del 2023,
en la situació
a Canàries,
gairebé 40.000
persones van
passar pels
CATE”**

³³ Fiscalia General de l'Estat, 2024. https://www.fiscal.es/memorias/memoria2024/FISCALIA_SITE/capitulo_III/cap_III_4_6.html

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Defensor del poble, 2023, p. 177. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

“Per protegir la infància, el requisit inicial és poder identificar-la”

sar l'Atlàntic, i poder comunicar-se amb el món exterior és un dret. A més, és important davant de possibles processos penals o accés a informació i documentació (desenvolupat a l'apartat 4), perquè existeix una pràctica generalitzada, **que duu a terme la Policia Nacional als CATE, de retirar els telèfons personals a les persones que acaben d'arribar**. En aquest sentit, la MNP ha considerat que “s'hauria de permetre l'ús de dispositius mòbils a les persones migrants que entren als centres” i també donar accés a carregadors. Malgrat que en alguns CATE es permet l'accés al telèfon mòbil, com és el cas de Màlaga, **la recomanació feta perquè aquesta decisió es dugués a terme en tots els centres no es va acceptar, i es van adduir motius de seguretat. Respecte a altres CATE de l'Estat, l'MNP assenyala que alguns CATE “manquen d'un mínim de mobiliari perquè la gent pugui seure o dormir en condicions dignes”**.

Així mateix, sobre els CATE, el MNP va recomanar a l'Administració el disseny de centres amb les condicions de detenció exigides pel Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura, incloent-hi “al·lotjament moblat, il·luminació adequada (inclosa la llum del dia), ventilació i calefacció, llit net, matalàs i mantes, i accés a dutxa i aigua calenta”³⁶. També s'afegeix la necessitat que aquests centres tinguin llibres de registre i llibres de queixes i suggeriments. En el cas d'aquests segons, que estiguin disponibles en diferents idiomes³⁷.

En aquest mateix informe, l'MNP assenyala les deficiències en els serveis d'assistència jurídica i d'interpretació dins dels CATE, i emfatitza “la importància de l'entrevista que reben les persones migrants a l'arribada, per detectar casos de possible necessitat de protecció internacional i possibles víctimes de tràfic de persones”³⁸. És fonamental destacar que es recomana establir “un sistema que asseguri un nombre suficient d'intèrprets, **tant masculins com femenins**, per evitar discriminacions per raó de gènere i llengua d'origen. Aquests professionals haurien de tenir una formació específica per facilitar aquest tipus d'assistència a persones vulnerables, **amb enfocament de gènere i adaptació a la infància i l'adolescència**”. En resum, el defensor del poble assenyala la necessitat d'adaptar els CATE a les necessitats de les persones que arriben i “disposar d'espais diferenciats que garanteixin la privacitat i la seguretat”³⁹. Totes aquestes indicacions mostren les greus deficiències relatives a aquests espais de detenció.

2.1.2 Identificació d'infants i adolescents

Entre les persones que desembarquen a Canàries també hi ha infants que poden haver migrat sense persones adultes de referència, en companyia dels seus progenitors o de familiars o amiguets a càrrec. **Per protegir la infància, el requisit inicial és poder identificar-la**. Generalment, els i les infants més petits, els d'edat molt jove, són fàcilment reconeixibles com a menors d'edat i la seva minoria d'edat no suscita cap dubte. Els i les adolescents joves poden suposar un repte més gran en la seva identificació per a les persones que s'encarreguen d'ella en la primera arribada.

Hi ha diferents realitats en els projectes migratoris o les situacions personals dels i les joves, que conformen una realitat complexa i un repte en la seva protecció. Els trajectes als quals s'enfronten són perillosos i llargs i **aquests infants i adolescents també podrien ser subjectes a protecció internacional**. És important tenir en compte que els i les infants estan protegits tant per la legislació

³⁶ Defensor del poble. Mecanismo Nacional de Prevención, 2023, p. 46. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/ANEXO-A_MNP.pdf

³⁷ Defensor del poble. Mecanismo Nacional de Prevención, 2023, p. 47. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/ANEXO-A_MNP.pdf

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Defensor del poble, 2023, p. 177. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

estatal com per la internacional i que la legislació de protecció de la infància no exclou el dret a l'asil.

Cal tenir en compte que els infants i adolescents que fan el trajecte migratori sense persones adultes de referència **constitueixen un grup que està creixent en arribades a Canàries. Es tracta d'un col·lectiu especialment vulnerable, exposat a formes extremes de violència, tràfic de persones, abusos físics, psicològics i sexuals abans, durant i després de la seva arribada a la UE⁴⁰.** Per aquest motiu, és vital la presència de personal especialitzat que pugui identificar-los i acompanyar-los, i garanteixi la seva protecció des del moment de la seva primera arribada.

Per tant, és fonamental garantir, en el moment de l'arribada, **la presència de personal especialitzat que sigui capaç d'identificar les diferents situacions, necessitats i realitats de les persones que arriben, especialment si són infants.** El personal especialitzat ha de disposar d'una estructura i de recursos per materialitzar aquestes accions de protecció. La infància té necessitats específiques pròpies, tant en matèria mèdica com psicosocial i de protecció internacional, que requereixen recursos especialitzats. Per protegir els infants, primer cal identificar-los. **La identificació és la porta d'entrada a la resta de garanties i drets que són fonamentals per poder complir amb el principi de l'interès superior de l'infant i garantir-ne la protecció.**

A les costes canàries, el primer contacte amb les persones nouvingudes en el moment del desembarcament el fan el personal de la Creu Roja i persones voluntàries. Aquesta entitat fa un triatge en el moment del desembarcament al port, per mitjà del qual identifiquen diferents perfils segons "vulnerabilitats". Aquest triatge s'elabora mitjançant l'observació i es complementa amb una petita entrevista, gràcies a la qual s'identifiquen persones com a possibles subjectes a protecció internacional, dones embarassades, persones adultes, infants i adolescents, entre altres categories. Cal destacar que en les intervencions de la Creu Roja a les costes **no es garanteix la presència de personal professional especialitzat per dur a terme les identificacions segons perfil⁴¹.** Després, les persones nouvingudes són traslladades al CATE, on passen a estar sota custòdia policial i entren en contacte amb agents de la Policia Nacional.

Un cop al CATE, la Policia Nacional, durant els seus treballs d'identificació, tindria en compte les pautes de la Creu Roja sobre les possibles necessitats específiques de les persones que acaben de desembarcar i repetiria aquest **triatge**. És preocupant que la detecció d'aquestes vulnerabilitats es dugui a terme en el moment del desembarcament, sense garantir la presència de personal professional i especialitzat, i de vegades sense servei de traducció a la llengua materna de les persones assistides.

En un context d'arribada simultània de desenes de persones, la presència de joves adolescents, és a dir, joves en els quals la minoria d'edat no és evident, s'oculta o no es declara, s'ha convertit en un repte per fer una identificació correcta. **En aquest sentit, s'han identificat casos d'infants dels quals la Policia suposadament ignorava la identificació precoç feta pel personal de la Creu Roja al port o la declaració dels mateixos menors d'edat⁴² i que, en conseqüència, s'han registrat com a adults i els han enviat a centres per a adults.**

L'informe d'Irídia i Novact de desembre de 2023 recollia una situació durant una assistència al CATE de Tenerife, en la qual es

“Hi ha diferents realitats en els projectes migratoris o les situacions personals dels i les joves, que conformen una realitat complexa i un repte en la seva protecció.”

“és fonamental garantir, en el moment de l'arribada, la presència de personal especialitzat que sigui capaç d'identificar les diferents situacions, necessitats i realitats de les persones que arriben, especialment si són infants”

⁴⁰ ACNUR. <https://www.acnur.org/es-es/ninos-y-ninas-no-acompanados-y-la-proteccion-del-asil>

⁴¹ Irídia i Novact, desembre de 2023. <https://iridia.cat/es/publicaciones/informe-llegadas-maritimas-a-canarias-excepcionalidad-y-racismo/>

⁴² Irídia i Novact, desembre de 2023. https://iridia.cat/wp-content/uploads/2024/01/Informe-Canarias_12_2023_v3.pdf

“Els dèficits en la identificació solen estar lligats a l’aplicació d’una lògica de seguretat”

va constatar que una de les persones assistides era possiblement menor d’edat. L’advocada explicava que el jove va indicar que tenia 16-17 anys, que es referia a ell mateix com a menor d’edat i que la seva documentació també indicava la seva minoria d’edat. A més, com era el cas que la persona assistida pretenia sol·licitar protecció internacional, l’advocada va fer constar els seus dubtes sobre l’edat de la persona a l’inspector, per si hi hagués algun protocol especial que es pogués activar, a la qual cosa, l’inspector li va contestar: “I què vol que faci? Vostè és la seva advocada, comuniqui-ho a Accem quan el traslladin o a qui vostè consideri”⁴³. La mala identificació té **conseqüències molt greus per als infants i adolescents que acaben en espais per a adults i en situacions de carrer sense llar tant a Canàries com a la resta de la Península.**

UNICEF i Save the Children també **han expressat la seva preocupació pels dèficits que existeixen en la identificació de menors d’edat en les arribades, perquè sovint es donen identificacions incorrectes i això té un efecte directe en l’accés als drets de la infància més bàsics**⁴⁴. **Als desembarcaments i als CATE no hi ha professionals especialitzats en infància.** Les organitzacions esmentades han pogut corroborar una manca de claredat en les instruccions comunes de la Fiscalia d’Estrangeria respecte als passos a seguir en els casos en què es detecta la presència d’un menor d’edat en els recursos d’acollida per a persones adultes⁴⁵. **Els dèficits en la identificació solen estar lligats a l’aplicació d’una lògica de seguretat que du a terme aquesta identificació en espais de detenció, a l’absència de personal especialitzat en infància, i a la manca de formació. Fins i tot, a les males pràctiques del no reconeixement de la documentació aportada, de les mateixes declaracions tant dels menors com dels advocats.**

Els dèficits en la identificació de la infància han comportat fins i tot l’empresonament d’almenys 15 possibles menors d’edat des del 2022⁴⁶, tal com s’explica a l’apartat sobre criminalització, en el capítol quart. De fet, el Comitè dels Drets de l’Infant va protegir un menor que feia mesos que estava empresonat a Canàries⁴⁷. També s’ha detectat que, contràriament al que indica la legislació de protecció de les persones menors d’edat, durant els procediments de determinació de l’edat, aquests possibles infants es troben en centres per a adults⁴⁸. El novembre de 2024, el jutjat de menors número 1 de Las Palmas de Gran Canària va dictaminar que tot l’expedient contra dos nens, B.C. i A. G., és nul per vulnerar drets fonamentals dels dos joves senegalesos que van passar dos i tres mesos a la presó acusats de ser patrons de les embarcacions en què viatjaven⁴⁹. Salvaguardar l’interès superior de l’infant per damunt de qualsevol altre criteri i el dret a ser escoltat per un jutge i a ser representat per un advocat són garanties bàsiques previstes en la llei orgànica de protecció del menor.

Així mateix, segons dades facilitades per la Fiscalia de Canàries durant les jornades sobre migracions, prop **d’un miler de menors migrants que van arribar a Canàries des de gener de 2023 han estat enviats a centres per a adults per errors o omissions en**

⁴³ *Ibid.* p. 37.

⁴⁴ Save the Children, 6 de novembre de 2023.

<https://www.savethechildren.es/notasprensa/las-organizaciones-de-infancia-alertan-las-autoridades-de-los-riesgos-para-los-ninos-y>

⁴⁵ Irdia i Novact, desembre de 2023, p. 34. https://iridia.cat/wp-content/uploads/2024/01/Informe-Canarias_12_2023_v3.pdf

⁴⁶ Recollida en Examen Periódico Universal 2024. Frontera. Irdia *et al.* Pendent de publicació.

⁴⁷ Cadena SER, 12 de març de 2024. <https://cadenaser.com/nacional/2024/03/12/el-comite-de-los-derechos-del-nino-de-la-onu-ampara-a-un-menor-senegales-que-lleva-tres-meses-en-una-prision-de-gran-canaria-cadena-ser/>

⁴⁸ El Diario.es, 3 de novembre de 2023. https://www.eldiario.es/canariasahora/migraciones/amnistia-internacional-denuncia-presencia-menores-migrantes-centros-adultos-canarias_1_10654905.html

⁴⁹ EFE, 14 de novembre de 2024. <https://efe.com/canarias/2024-11-14/una-juez-declara-nula-la-causa-de-los-dos-menores-senegaleses-que-estuvieron-meses-presos/>

la seva identificació inicial com a majors d'edat. Aquesta alarmant xifra reflecteix la complexitat i la urgència d'una situació que afecta els drets i la seguretat d'aquests joves migrants⁵⁰. En aquest context, la Fiscalia General de l'Estat explica en el seu informe anual 2023 **la dificultat que es troba en la identificació dels infants, i assegura que serien els mateixos menors** els que declararien ser adults: "com que el que es prioritzava era la declaració de la persona estrangera en l'arribada al port, molts menors van ser derivats a centres d'acollida per a adults, sent allà on els localitzaven"⁵¹.

També, el febrer de 2024, la Fundació Raíces va publicar un comunicat⁵² explicant el cas d'un nen amb documentació que acreditava la seva minoria d'edat (14 anys), que era considerat adult a Canàries. En conseqüència, **el Comitè de Drets de l'Infant de l'ONU va sol·licitar urgentment a l'Estat espanyol, per evitar un dany irreparable, l'adopció de mesures provisionals i el trasllat de l'infant, que estava en situació d'abandonament al carrer, a un centre de protecció de menors**⁵³. Aquesta problemàtica que deixa els infants en situació de desemparament també s'ha inclòs en l'últim informe del defensor del poble, que indica que "si la persona interessada aporta un certificat de naixement o un passaport que no han estat impugnats, no és raonable considerar-la indocumentada, als efectes de l'esmentat article 35.3. Malgrat això, el defensor del poble rep nombroses queixes, en les quals es demostra que no sempre s'aplica aquest criteri jurisprudencial". Els problemes relacionats amb el procediment de determinació de l'edat són el motiu de bona part de les queixes que continuen arribant a la institució en aquest àmbit. Tot i que hi ha infants que tenen documentació d'identificació, han estat considerats indocumentats i sotmesos al procediment de determinació d'edat. Es tracta d'una prova innecessària, tal com sosté el Tribunal Suprem des de l'any 2020 (STS Sala 1, Secció 1a, de 16 de juny de 2020) i perjudicial per al menor⁵⁴.

Per tant, hi ha una identificació deficient dels infants que arriben per vies marítimes a les costes Canàries. Les conseqüències d'això són especialment greus i han estat assenyalades pel defensor del poble⁵⁵, Amnistia Internacional i fins i tot el Comitè dels Drets de l'Infant. Sembla necessari que es trobin alternatives a la detenció i que aquesta primera identificació a les costes es dugui a terme amb instruccions precises. Al seu torn, és fonamental que el personal que acull les persones que desembarquen compti amb intèrprets i personal especialitzat en infància per dur a terme una bona identificació i protegir de manera eficaç els i les infants. Segons el defensor del poble, és igualment urgent que els equips de resposta immediata en emergències d'ajuda humanitària per a persones immigrants arribades per costa incloguin entre les seves funcions la detecció i identificació de menors, disposin dels mitjans materials i personals necessaris i coordinin eficaçment amb les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat, els serveis sanitaris i de protecció de menors autonòmics.

“prop d'un miler de menors migrants que van arribar a Canàries des de gener de 2023 han estat enviats a centres per a adults”

50 Voces por la igualdad, <https://vocesporlaigualdad.com/error-en-la-identificacion-casi-mil-ninos-migrantes-enviados-a-centros-para-adultos-en-canarias/>

51 Fiscalia General de l'Estat, 2024. https://www.fiscal.es/memorias/memoria2024/FISCALIA_SITE/index.html

52 Fundació Raíces, 15 de febrer de 2024. <https://fundacionraices.org/wp-content/uploads/2024/05/2024FEB15-NP-dictamen-Medida-Provisional-de-la-ONU-Menor-en-Espana.pdf>

53 Consell General de l'Advocacia Espanyola, 15 de febrer de 2024. <https://www.abogacia.es/actualidad/noticias/la-onu-pide-a-espana-que-proteja-a-un-nino-de-14-anos-abandonado-en-la-calle-hace-4-dias/>

54 Defensor del poble, 2023, p. 173. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

55 Defensor del poble, 2023, p. 75. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

2.2 Infants i adolescents en centres per a adults

Per intentar mesurar l'arribada de menors per vies irregulars a l'Estat espanyol i, concretament, a Canàries, és important tenir en compte la manca de dades públiques sistemàtiques i oficials sobre el nombre, la nacionalitat, el sexe i l'edat. A escala estatal, i segons UNICEF⁵⁶, el recompte de menors que entren per via marítima es realitza abans de determinar definitivament l'edat, i els mètodes utilitzats per determinar-la generen marges d'error amplis, que deixen els menors fora del sistema de protecció, i de les xifres oficials. Per tant, és difícil mantenir dades actualitzades que ens permetin realment analitzar amb rigorositat el fenomen al qual ha de donar resposta l'administració.

Segons l'informe de la Fiscalia⁵⁷, el 2023 van arribar a Espanya un total de 923 infants en embarcacions precàries, acompanyats d'**adults que asseguraven tenir un vincle paterno-materno-filial amb la persona menor**⁵⁸. Això representa un augment de les arribades en comparació amb les 741 del 2022. Aquests menors provenen, majoritàriament, del Senegal (282), Algèria (163) i el Marroc (141). Destaca la tendència a l'alça de l'entrada a Espanya de menors acompanyats i no acompanyats naturals del Senegal.

Així mateix, la Fiscalia General de l'Estat⁵⁹ **va assenyalar un increment el 2023 en les arribades d'infants sense referències adultes "a Espanya per via marítima en pasteres o altres embarcacions fràgils"**. En absència de dades del 2024, la Fiscalia parla de l'arribada de 4.865 menors el 2023, enfront dels 2.375 que van arribar el 2022, majoritàriament nois (4.627), enfront de 238 noies. La majoria d'aquestes persones procedeix del Senegal (1.780), el Marroc (1.075), Gàmbia (657) i Algèria (472). Hi ha una diferència en la ràtio entre nens i nenes que es reflecteix en la desproporció en els centres d'acollida. Hi ha alguns centres mixtos a les illes Canàries, però els centres solen acollir una majoria de nois, en comparació amb una minoria de noies. La desproporció és un factor a tenir en compte en l'anàlisi de la millora de les respostes a la protecció de la infància. Finalment, també existeix un registre de menors estrangers no acompanyats a l'Estat espanyol. Aquest registre, el 31 de desembre de 2023, comptava amb un total de 12.878 persones "menors no acompanyades sota la tutela o acolliment de serveis de protecció", enfront de les 11.417 del 2022, de les quals, 10.570 són nens i 2.308 nenes. La majoria procedeixen del Marroc (4.083), el Senegal (2.159), Ucraïna (1.778) i Gàmbia (1.074), mostrant així un increment respecte als anys anteriors⁶⁰.

Com s'ha esmentat anteriorment, una de les conseqüències més greus de la identificació errònia dels infants en el moment de l'arribada és que acaben allotjats en centres per a adults, tant a les illes Canàries com posteriorment a altres centres de la Península. Els centres a Canàries tenen, generalment, un nombre molt elevat de places i són molt grans. La presència de menors en recursos per a adults ha estat objecte de denúncies en els darrers anys en el context canari. L'any 2020, al port d'Arguineguín, on les persones van ser detingudes durant més de 72 hores, a la intempèrie, i en condicions de precarietat i amuntegament⁶¹, es va do-

56 UNICEF. <https://www.unicef.es/ninos-migrantes-no-acompanados>

57 Fiscalia General de l'Estat, 2024. https://www.fiscal.es/memorias/memoria2024/FISCALIA_SITE/index.html

58 El capítol 4 d'aquest mateix informe sobre la criminalització detalla un cas especialment preocupant, en què es va registrar com a menor no acompanyada una nena que va arribar amb el seu pare i la documentació que ho acreditava.

59 Fiscalia General de l'Estat, 2024. https://www.fiscal.es/memorias/memoria2024/FISCALIA_SITE/index.html

60 *Ibid.*

61 Irídia, 2021. <https://iridia.cat/es/presentamos-ante-organismos-internacionales-un-informe-sobre-la-situacion-de-las-personas-migrantes-en-gran-canaria-y-melilla/>

*Vista exterior del centre de migracions
Las Raíces, a Tenerife. Juny de 2024.*

“una de les conseqüències més greus de la identificació errònia dels infants en el moment de l’arribada és que acaben allotjats en centres per a adults, tant a les illes Canàries com posteriorment a altres centres de la Península”

cumentar la presència de menors d’edat⁶². El 2021, el defensor del poble també va assenyalar la presència de menors en recursos d’emergència per a adults⁶³. El 2023 i el 2024, Amnistia Internacional ha denunciat aquest fet⁶⁴.

Concretament, a Las Raíces (Tenerife), existeix una zona designada per a infants al centre migratori per a persones adultes. Las Raíces té una estructura fixa i una estructura complementària formada per carpes. En l’últim any, a causa de l’augment d’arribades de joves sense persones adultes de referència, s’ha detectat la presència de joves possiblement menors d’edat als quals s’identifica erròniament com a majors. El nombre d’aquests menors en aquest centre per a adults és tal que, segons fonts anònimes, s’ha habilitat un espai específic per a possibles menors d’edat a l’edifici del centre del campament. Fonts anònimes assenyalen que, tot i que la realitat és que no sol haver-hi lloc on allotjar tots els infants de l’edifici, s’installen carpes en el sector més proper a l’edifici, com a mesura de protecció.

Segons fonts consultades, el mes de juny de 2024, almenys cinquanta infants s’allotjaven en aquest espai informal per a menors d’edat al centre per a adults Las Raíces, però podrien haver-ne estat fins a més d’un centenar. Aquesta situació és tal que fonts consultades per aquesta investigació asseguren que fins i tot han establert horaris per a les dutxes de les persones menors d’edat. De vegades, la situació al centre i el context donen lloc a conflictes, que espanten i generen por en els infants que s’hi allotgen (EA3). A més, el gran nombre de persones que són acollides a Las Raíces de vegades origina cues per accedir a serveis, com el menjar, de “fins a dues hores”. Resulta objectivament alarmant que l’atenció a la infància es desenvolupi en un centre per a adults, donat que no és un espai propici per al desenvolupament de la infància i la protecció dels seus drets, com el dret a la protecció, el dret a l’educació, el dret a una informació de qualitat, el dret al joc, el dret a expressar la seva opinió i ser escoltada o el dret a associar-se.

A més, és important tenir en compte que els centres de migració per a adults a Canàries poden expulsar les persones residents per no seguir les normes del mateix centre. Evidentment, això té un efecte devastador en menors no identificats, que podrien quedar en una situació de desemparament. A més, hi ha joves amb problemes de salut mental i addiccions que, en centres amb un gran nombre de places, no accedeixen als recursos de salut mental ni al suport psicològic adequat a les seves circumstàncies i acaben sent expulsats indefinidament del centre.

62 Cadena SER, 2 de novembre de 2020. https://cadenaser.com/emisora/2020/11/02/ser_las_palmas/1604309379_903502.html

63 Defensor del poble, 2021, p. 51. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2021/03/INFORME_Canarias.pdf

64 Amnistia Internacional, novembre de 2023. <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/noticias/noticia/articulo/canarias-nueva-investigacion-ninos-y-ninas-que-viajan-solos-detenido-junto-a-adultos-y-con-sus-pertenencias-confiscadas/>

SITUACIÓ D'INFÀNCIA MIGRANT A CANÀRIES

La protecció de la infància i l'interès superior de la persona menor d'edat són consensos democràtics gairebé unànimes que es reflecteixen en la legislació internacional, europea⁶⁵ i estatal. El consens es basa en la idea que els nens i les nenes, pel simple fet de ser infants, han de rebre protecció, independentment del seu origen, nacionalitat o estat administratiu, i tenen dret a la protecció internacional. A escala estatal, la Llei Orgànica 8/2021, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència. 2.1 la seva aplicació a tots els menors que es trobin en territori espanyol, independentment de la seva nacionalitat i de la seva situació administrativa de residència. Garanteix els drets d'infants i adolescents des del primer moment que l'infant accedeix a un recurs de protecció, buscant una atenció immediata, integral i, tal com recomana el Comitè dels Drets de l'Infant, adequada a les seves necessitats. El mateix Ministeri d'Afers Socials i Agenda 2030 afirma que "no es tracta de garantir formalment tots els drets, sinó d'aconseguir el seu accés i gaudi, en plena igualtat, per a tots els i les infants i adolescents"⁶⁶.

No obstant això, a Europa, quan es tracta d'infants migrants socialment racialitzats, aquest consens sembla estar esquarterant-se. Malgrat el consens social i legislatiu que presenta la infància com a subjecte de protecció, independentment del seu origen, s'ha consolidat una narrativa criminalitzadora, discriminatòria i racista, que ha fet que aquests infants es converteixin en una moneda de canvi electoral i en una arma llancívola entre partits i governs⁶⁷. Els nens, nenes i joves migrants provinents de països del

“s’ha consolidat una narrativa criminalitzadora, discriminatòria i racista”

65 Consell d'Europa i Agència de Drets Fonamentals de la Unió Europea, 2023. <https://www.coe.int/en/web/portal/-/protecting-children-at-europe-s-borders-new-guidance-for-border-officials-and-other-authorities>

66 Estratègia Estatal de Drets de la Infància i l'Adolescència 2023-2030. https://www.juventudeinfancia.gob.es/sites/mijui.gob.es/files/Estrategia_Estatal_Derechos_InfanciayAdolescencia.pdf

67 El Salto, 14 de novembre de 2024. <https://www.elsaltodiario.com/odio/avance-del-sentido-comun-reaccionario-migracion>

“Es tracta d’una situació estructural que es presenta com una crisi puntual”

sud global, i majoritàriament de països amb una història de dominació colonial, **s’han convertit en el centre de negociacions polítiques i discursos d’odi**⁶⁸. En aquest context, hi ha hagut condemnes per delictes d’odi relacionats amb infants migrants, com el cas de Melilla en què set persones van ser condemnades a penes de presó d’un a dos anys per cometre delictes d’odi després d’escriure expressions “humiliants, agressives i feridores” cap al col·lectiu de “menors estrangers no acompanyats” el 2017, per mitjà d’un grup de Facebook compost per 14.000 membres⁶⁹.

En termes polítics, **s’ha produït una negociació recurrent entre diferents nivells de l’administració central i autonòmica**⁷⁰. Aquesta negociació, lluny de posar en el centre l’interès superior de nens i nenes, utilitza com a arma llancívola política l’arribada a Canàries d’infants i adolescents sense persones adultes de referència i, per extensió, a altres territoris. En definitiva, hi ha una situació recurrent d’estira-i-arronsa entre nivells d’administració que s’emmarca en un context polític que presenta les migracions com un problema i que toca temes que s’han tornat fonamentals en termes electorals⁷¹. En aquest marc, **el conflicte polític deriva de la distribució de poders entre l’administració central i les autonomies d’aquells que depenen de la tutela de menors en situació de desempament**. Per protegir els infants i adolescents cal, en primer lloc, identificar-los. I, en segon lloc, **la col·laboració i coordinació de totes les comunitats autònomes i el govern central**.

No obstant això, en un context d’augment dels discursos antiimmigració, racistes i xenòfobs, ens trobem davant d’un **conflicte recurrent entre el govern central i les autonomies, derivat de la manca de voluntat política i de compromís amb la protecció de la infància migrant**. És recurrent perquè es repeteix des de fa dècades, tant a escala estatal com europea, al voltant de la “solidaritat” en les respostes a les arribades de persones migrants. A Espanya, l’any 2021, UNICEF ja va parlar d’un sistema d’acollida a la infància esgotat i inadequat⁷², ahora que va assenyalar la necessitat d’adoptar mesures estatals urgents que incloguessin una coordinació adequada entre les institucions públiques, un mecanisme nacional de derivació, una unitat de resposta ràpida per a infants en situacions d’emergència i una major agilitat en els procediments. En definitiva, es tracta d’un repte ja estable en l’acollida d’infants que no sembla trobar espai polític per trobar-hi solució. **Es tracta d’una situació estructural que es presenta com una crisi puntual i s’utilitza com a moneda de negociació, deixant de banda la garantia de drets**.

En aquest context, els infants i adolescents que migren arriben sobretot als territoris perifèrics de l’Estat, i la tutela correspon a les autonomies. Aquesta tutela es concentra en els territoris d’arribada, que solen ser Andalusia, Canàries, Ceuta i Melilla. Com a conseqüència, es planteja el repte constant de com s’ha de decidir la distribució o el “repartiment equitatiu” d’aquests infants per tot el territori de l’Estat. Això requereix voluntat política i coordinació entre els diferents nivells de l’administració. No obstant això, el mes de juliol de 2024, la proposta de reforma de l’article 35 de la Llei 4/2000, d’11 de gener, de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i de la seva integració social, que establia **un repartiment de responsabilitats en l’acollida, com a forma de trobar una solució estable**

68 El País, 20 d’abril de 2021. <https://elpais.com/espana/elecciones-madrid/2021-04-20/mas-madrid-denuncia-a-la-fiscalia-un-cartel-electoral-de-vox-contra-los-menores-migrantes.html>

69 Iustel, 26 de setembre de 2023. https://www.iustel.com/diario_del_derecho/noticia.asp?ref_justel=1237265

70 Crónicas de Lanzarote, 1 d’octubre de 2024. <https://www.cronicasdelanzarote.es/articulo/entrevistas/estoy-loco-parece-reaccion-humana-que-estan-haciendo-gobierno-estado-tema-menores/20241001133938340516.html>

71 El País, 18 de setembre de 2024. <https://elpais.com/espana/2024-09-18/la-inmigracion-es-el-principal-problema-para-los-espanoles-segun-el-cis.html>

72 UNICEF, 28 de juliol de 2021. <https://www.unicef.es/noticia/Canarias-proteccion-ni-nos-migrantes>

i vinculant va tornar a no ser admesa a tràmit —amb els vots en contra del PP, VOX i Junts. Amnistia Internacional ha qualificat de vergonyosa la manca d'acords polítics per a la protecció de la infància migrant⁷³.

La intervenció i l'acollida s'han de centrar en les necessitats d'aquests infants i adolescents i en abordar les seves experiències. És important tenir en compte que aquestes experiències poden estar relacionades amb episodis traumàtics i, per tant, cal tractar-les amb personal professional, especialitzat i qualificat. En definitiva, és important tractar la infància com a infància i implementar mesures efectives per protegir-la de manera efectiva, inclosos els infants i joves amb necessitats de protecció internacional, en condicions dignes i amb un projecte educatiu.

No obstant això, el resultat de la polarització narrativa i política té com a conseqüència la desprotecció de la infància i l'adolescència. De fet, en els últims anys s'han publicat **notícies alarmants sobre la situació a Canàries dels infants migrats, especialment d'aquells que han migrat sense persones adultes de referència.** Aquestes notícies fan referència a la mala identificació dels infants, la insalubritat dels centres i els espais inadequats, els maltractaments i càstigs, la sobreocupació, com s'il·lustra amb més detall en els següents apartats sobre la situació en els centres de menors.

⁷³ Amnistia Internacional, 8 d'octubre de 2024. <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/noticias/noticia/articulo/amnistia-internacional-es-vergonzoso-que-las-autoridades-sigan-sin-ponerse-de-acuerdo-para-proteger-a-los-y-las-menores-migrantes-no-acompanados-se-olvidan-de-que-son-ninos-y-ninas/>

Infants allotjats a La Frontera, a El Hierro, juguen a futbol. Novembre de 2023

3.1 L'emergència i els centres de menors

La situació dels infants migrants en els últims anys a Canàries es caracteritza per un enfocament d'emergència. És important recordar en aquest punt que les mesures excepcionals presenten les migracions com a crisis puntuals i contribueixen a fomentar els discursos d'odi, la xenofòbia i el racisme. **En aquest sentit, s'han produït successives declaracions d'estat d'emergència** que han provocat una disminució de la garantia de drets, juntament amb l'aplicació de mesures excepcionals que, a la llarga, s'estableixen com a permanents.

A Canàries, l'any 2020 es va declarar l'estat d'emergència, la qual cosa va comportar la disminució de les garanties per a l'obertura i contractació de centres d'acollida per a la infància. Això va repercutir greument en les condicions d'acollida i en els drets dels infants. En concret, l'aprovació del **Decret Llei 23/2020⁷⁴ va modificar la normativa d'atenció a la infància** per adaptar els centres d'atenció immediata com a dispositius d'emergència per a l'acollida dels anomenats menors estrangers no acompanyats, és a dir, infants sense persones adultes de referència. Aquest decret **va reduir les normes i garanties establertes en el Reglament d'organització i funcionament dels centres de menors en l'àmbit de la comunitat autònoma de Canàries⁷⁵**. La mesura es va justificar per la situació excepcional i conjuntural provocada per "les necessitats [...] d'acollida ocasionada per una sobresaturació dels recursos per a l'atenció immediata dels menors davant l'arribada massiva de menors estrangers no acompanyats a Canàries i l'actual situació sanitària derivada de la pandèmia de la covid-19". **La reducció de garanties té diverses conseqüències sobre el dret a la integritat física i psíquica, la de l'educació, inclòs el dret a la salut, a la informació i a la protecció internacional, entre d'altres. En definitiva, vulnerant el seu dret a un desenvolupament ple⁷⁶**.

De nou, el 2023 es va produir una situació en la qual, a conseqüència de l'augment d'arribades a Canàries, el mes d'octubre es va tornar a declarar "una situació d'emergència social derivada de la crisi migratòria"⁷⁷. La "Direcció General de Protecció a la Infància i les Famílies, davant la impossibilitat de crear recursos d'acollida pels Cabildos davant la magnitud de l'arribada de menors, [...] es va veure obligada a aportar de forma immediata recursos excepcionals per a l'atenció dels menors migrants⁷⁸." No obstant això, malgrat el caràcter excepcional i d'emergència, com assenyala el defensor del poble, "els dispositius d'acollida d'emergència de menors estrangers funcionen en la pràctica com a centres de protecció estables". A partir d'octubre de 2024, gairebé cinc anys després de l'aprovació del Decret Llei 23/2020, **unes mesures suposadament excepcionals continuen posant en risc l'interès superior del menor i el respecte als drets fonamentals de la infància no acompanyada⁷⁹**.

La declaració recurrent d'estats d'emergència, la reducció de garanties i l'establiment de mesures excepcionals genera de facto un model d'acollida per a infants migrants que és **intrínsecament**

“s va declarar l'estat d'emergència, la qual cosa va comportar la disminució de les garanties”

74 Decret llei 23/2020, de 23 de desembre, pel qual es modifica la normativa d'atenció a la infància per adaptar els centres d'atenció immediata com a dispositius d'emergència per a l'acolliment de menors estrangers no acompanyats. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2021-4398>

75 *Ibid.*

76 BOC núm. 044. Dilluns, 10 d'abril de 2000 – 438. DECRET 40/2000, de 15 de març, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels centres d'atenció a menors en l'àmbit de la Comunitat Autònoma Canària. <https://www.gobiernodecanarias.org/boc/2000/044/004.html>

77 BOC núm. 198. Divendres, 6 d'octubre de 2023 – 3258. ORDRE de 27 de setembre de 2023, per la qual es declara l'emergència social i l'atenció prioritària a la situació dels menors estrangers no acompanyats que romanen en els recursos d'allotjament designats pel Govern de Canàries <https://www.gobiernodecanarias.org/boc/2023/198/005.html>

78 *Ibid.*

79 Defensor del poble, 2023, p. 79. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

discriminatori, ja que en redueix les garanties. Tot i que s'exposa que "la norma es destina a atendre situacions de vulnerabilitat social de les persones menors d'edat estrangeres no acompanyades, sense establir cap mena de discriminació contra altres menors d'altres nacionalitats", a la pràctica, aquests centres d'atenció immediata en els quals és possible reduir els estàndards i condicions només acullen menors migrants.

En concret, les modificacions desenvolupades per una suposada emergència feien constar que "l'Administració competent pot autoritzar o habilitar excepcionalment les entitats col·laboradores reconegudes, a les quals es refereix el capítol I del títol VIII de la Llei 1/1997, de 7 de febrer, d'Atenció Integral al Menor, com a centres d'acollida immediata, a aquells espais d'habitatge que gestionin, que encara que no compleixin algun dels requisits reglamentaris establerts, estiguin oberts i en funcionament, com ara albergs juvenils, residències d'estudiants, establiments d'allotjament turístic o altres establiments residencials d'ús col·lectiu similar"⁸⁰.

A més, es van flexibilitzar altres ràtios, com la possibilitat de superar l'aforament de vint infants per recurs. "Es podrà superar aquest límit d'aforament, en el cas que una raó circumstancial d'emergència social per alta demanda d'acollida ho requereixi. En aquest cas, l'esmentada Direcció General podrà autoritzar o habilitar altres locals o espais habitables ja en funcionament de major aforament, de manera que siguin aptes per a aquest ús d'acollida immediata, sempre que es respectin les mesures d'aforament i ocupació autoritzades en cadascun d'ells"⁸¹. El decret estableix que "l'atenció en aquests centres d'acollida immediata es limitarà al temps necessari per determinar les mesures de protecció més adequades a les seves necessitats"⁸², però hi ha evidències que els infants i adolescents hi resideixen per períodes prolongats. A més, la gestió dels centres recau en entitats del Tercer Sector que de vegades treballen amb personal sense experiència en acollida, en condicions precàries i no especialitzat en infància migrant.

Aquesta investigació ha identificat diferents vulneracions de drets que es produeixen en els centres de menors i inclou les denúncies que s'han aconseguit presentar sobre aquestes situacions. En els centres de menors de Canàries s'han identificat casos de pràctiques que podrien constituir maltractaments i abusos, condicions materials inadequades en els centres, dificultats per accedir a la protecció internacional, insalubritat, irregularitats en la tramitació de la documentació dels menors, deficiències en l'escolarització i activitats lúdiques, deficiències en l'atenció a la salut mental. Totes aquestes vulneracions de drets mostren una situació deficient i preocupant de la protecció de la infància migrant.

3.1.1 Abusos, malos tratos e infradenuncia

La Fiscalia de Canàries té com a mínim quatre causes per investigar presumptes maltractaments i abusos, suposadament comesos en diversos centres de menors migrants⁸³. Dos d'aquests casos es van produir en centres de la província de Las Palmas i altres dos a Tenerife. En els darrers anys s'han presentat diverses denúncies per maltractaments i abusos, de les quals hi ha constància:

⁸⁰ Disposició addicional única, que estableix que: "per a aquests supòsits, l'autorització o habilitació abastarà el temps necessari durant el qual es mantingui l'emergència o l'estat de necessitat ho requereixi, no sent d'aplicació el règim d'autorització provisional que preveu l'organització i funcionament de les guarderies a la Comunitat Autònoma de Canàries".

⁸¹ Decret llei 23/2020, de 23 de desembre, pel qual es modifica la normativa d'atenció a la infància per adaptar els centres d'atenció immediata com a dispositius d'emergència per a l'acolliment de menors estrangers no acompanyats, article 14, <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2021-4398>

⁸² Decret llei 23/2020, de 23 de desembre, pel qual es modifica la normativa d'atenció a la infància per adaptar els centres d'atenció immediata com a dispositius d'emergència per a l'acolliment de menors estrangers no acompanyats, article 53. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2021-4398>

⁸³ Ibíd.

“Totes aquestes vulneracions de drets mostren una situació deficient i preocupant de la protecció de la infància migrant”

“En un marc d'emergència, es deixa de banda la perspectiva dels drets de l'infant”

- El juny de 2022, un dels centres de Gran Canària, gestionat per la Fundación Respuesta Social Siglo XXI, **es va tancar després de denúncies per maltractaments i abusos sexuals**⁸⁴. La Fiscalía Anticorrupció està investigant la mateixa entitat després de trobar indicis de malversació de fons públics. No obstant això, **l'entitat continua contractada per a la gestió d'altres centres de menors**.
- El 26 de novembre de 2023, **12 nens i nenes d'entre 14 i 17 anys van presentar una denúncia en què al·legaven haver rebut agressions, amenaces i assetjament** pel personal i el director del centre de menors Tafira (Gran Canària), gestionat per la Fundación Respuesta Social Siglo XXI⁸⁵.
- El març de 2024, la Inspecció de Treball de Las Palmas va obrir un expedient contra Rafael Hernández, el president de la Coordinadora d'Organitzacions d'Agricultors i Pagesos (COAG, per les seves sigles en castellà) de Canàries, en la qual se l'acusa d'**explotar laboralment infants no acompanyats del centre de menors Tagoror de Gran Canària, del qual era directora la filla de l'acusat**⁸⁶.
- El juny de 2024 es van denunciar situacions de **desprotecció infantil, maltractaments i agressions, al centre La Casa del Mar (Lanzarote)**⁸⁷. Concretament, en la denúncia presentada davant la Fiscalía per les advocades **Irma Ferrer Peñate i Loueila Sid Ahmed Ndiaye**, de la Xarxa de Solidaritat amb les Migrants de Lanzarote, s'exposen els fets següents:

*“La treballadora social denuncia un episodi violent, abusi i despectiu. Va tenir un altercat amb un menor, en el qual **va utilitzar la força física, agafant el coll del menor i empenyent-lo** contra la paret”.*

*“És habitual que l'equip tracti els adolescents **amb menyspreu**. Una educadora, quan van arribar menors nous, es va mostrar il·lusionada i entretinguda quan 'batejava' el primer adolescent amb un número”. “El director fa comentaris racistes”. “Existeix **un sistema arbitrari i subjectiu de faltes i càstigs**, ni tan sols s'informa els menors de les faltes que se'ls imposen”.*

En un marc d'emergència, es deixa de banda la perspectiva dels drets de l'infant centrada en l'acollida i en un projecte educatiu sòlid. De vegades, això es reflecteix en la selecció de personal contractat, precaritzat i mancat d'experiència, amb poca formació en acollida i concretament en protecció internacional i migracions. Com a resultat, s'ha detectat a través d'aquesta investigació que en la selecció de personal per a centres de menors a Canàries es **valoren habilitats relacionades amb el manteniment de la seguretat i, per tant, coneixements en la pràctica de contencions i disciplinament**. “Per intimidar els nois, la major part de les vegades solen contractar persones que practica lluita canària, o arts marcials, per poder intimidar-los. I no hauria de ser així”⁸⁸. Això podria tenir un efecte directe en la manca de capacitats educatives del personal contractat en els centres de menors i en la tendència a utilitzar els “càstigs” com a forma de disciplina en els centres (E14). Les entrevistes

84 El Diario.es, 14 de juny de 2024, https://www.eldiario.es/canariasahora/tribunales/claves-caso-siglo-xxi-dinero-menores-migrantes-acabo-viagra-sesiones-belleza-restaurantes_1_10291628.html

85 Iridia y Novact, desembre de 2023, p.36. https://iridia.cat/wp-content/uploads/2024/01/Informe-Canarias_12_2023_v3.pdf

86 El Español, 7 de març de 2024. <https://diariodeavisos.elespanol.com/2024/03/explo-tacion-menores-migrantes-canarias/>

87 Denúncia presentada davant la Fiscalía per les advocades Irma Ferrer Peñate i Loueila Sid Ahmed Ndiaye, de la Xarxa de Solidaritat amb les Migrants de Lanzarote, el 24 de juny de 2024.

88 El Diario.es, 13 de juliol de 2024. https://www.eldiario.es/canariasahora/viven-meno-res-migrantes-canarias-espera-reparto-no-llega-quiero-salir_1_11522341.html

desenvolupades en aquesta recerca han plantejat preocupacions sobre l'ús de tècniques de contenció per a infants en acollida.

En la mateixa línia, diverses fonts primàries han indicat que en determinats centres de menors s'estarien aplicant **càstigs, com ara tancar els infants en una habitació** (E14, E15, GF1, GF2). Aquests fets han estat denunciats per mitjà de la premsa, i és un dels casos investigats per la Fiscalia⁸⁹. És fonamental tenir en compte que molts d'aquests nens **poden haver patit situacions traumàtiques i violència, tant en els països d'origen com durant el trajecte. Això és encara més greu en el cas dels subjectes a protecció internacional, i sobretot per a joves que fugen de conflictes.**

Malgrat que diferents actors entrevistats (E9, E13, E14, E15, 17) i els mateixos joves (GF1, GF2) han assenyalat les situacions de maltractament en centres de menors a Canàries, **hi ha poques queixes formals**⁹⁰. Els mateixos joves van manifestar les seves inquietuds i pors a l'hora de denunciar l'espai en què s'allotjaven. Això es deu a la situació de vulnerabilitat i a la dificultat d'accés als sistemes de denúncia accessibles, segurs i eficaços. En aquest sentit, es produeix un incompliment de la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència⁹¹(d'ara endavant, LOPIVI), que protegeix els drets fonamentals de la infància i l'adolescència a la seva integritat física, psíquica, psicològica i moral contra qualsevol forma de violència (article 1), independentment de la seva nacionalitat i situació administrativa de residència (article 2). Concretament, la normativa estableix, a més **del deure de comunicació qualificat**⁹², "el deure de tots els establiments en què habitualment resideixin persones menors d'edat, en el moment del seu ingrés, de **facilitar als infants i adolescents tota la informació, que, en qualsevol cas, ha d'estar disponible en formats accessibles, referent als procediments de comunicació de situacions de violència** regulats per les administracions públiques i aplicats al centre o establiment" (article 18.1). Els centres i establiments esmentats **mantindran aquesta informació permanentment actualitzada, en un lloc visible i accessible, i adoptaran les mesures necessàries per garantir que els infants i adolescents puguin consultar-la lliurement** en qualsevol moment, tot permetent i facilitant l'accés a aquests procediments de comunicació i a les línies d'ajuda existents".

El **baix nombre de denúncies** fa sospitar que aquests mecanismes de control i seguiment no estarien funcionant de manera adequada.

3.1.2 Accés a protecció internacional

En el marc d'aquesta recerca, per mitjà del diputat Jon Iñaritu, es va formular una pregunta escrita al Congrés sobre el nombre de sol·licituds de protecció internacional havien dut a terme a Canàries infants sense persones adultes de referència (Annex). El 2019, 98 sol·licituds d'asil; el 2020, 45 sol·licituds; el 2021, 50; el 2022, 94 sol·licituds i el 2023, 31. Les dades no estan desglossades per sexe,

⁸⁹ El País, 30 de setembre de 2024. <https://elpais.com/espana/2024-09-30/la-fiscalia-investiga-cuatro-casos-de-abusos-y-malos-tratos-en-los-centros-de-menores-migrantes-de-canarias.html>

⁹⁰ El País, 30 de setembre de 2024. <https://elpais.com/espana/2024-09-30/la-fiscalia-investiga-cuatro-casos-de-abusos-y-malos-tratos-en-los-centros-de-menores-migrantes-de-canarias.html>

⁹¹ Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2021-9347>

⁹² Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència. Article 16. Deure de comunicació qualificat. Exigible a les persones que per raó del seu càrrec, professió, ofici o activitat, tinguin encomanada l'assistència, la cura, l'ensenyament o la protecció d'infants o adolescents i, en l'exercici d'aquestes, hagin tingut coneixement d'una situació de violència exercida sobre aquests." Això inclou "personal qualificat dels centres de protecció a la infància i de responsabilitat penal de menors, centres d'acollida d'asil i atenció humanitària dels establiments en què resideixin habitualment o temporalment persones menors d'edat". <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-9347>

“Els mateixos joves van manifestar les seves inquietuds i pors a l'hora de denunciar l'espai”

“El baix nombre de sol·licituds de protecció internacional de menors sense referents adults és una preocupació de diferents organismes i entitats de drets humans”

nacionalitat, edat o lloc de sol·licitud. No obstant això, és evident que **aquestes xifres són molt baixes, tenint en compte que l'ACNUR va indicar que el 55 % dels infants no acompanyats que arriben a Canàries podrien estar subjectes a protecció internacional**⁹³ i les xifres que estimen l'arribada de nens i nenes sense persones adultes de referència. A més, l'ACNUR ha identificat un nombre considerable de casos d'infants i adolescents que podrien necessitar protecció internacional, inclosos **nens i nenes que han fugit de conflictes armats com Mali, que han patit violacions de drets humans, violència sexual i de gènere, mutilació genital femenina, matrimoni forçat i precoç, reclutament forçat o que pertanyen al col·lectiu LGBTIQ**⁹⁴.

El baix nombre de sol·licituds de protecció internacional de menors sense referents adults és una preocupació de diferents organismes i entitats de drets humans. No obstant això, hi ha prou informació per afirmar que **a Canàries hi ha un accés limitat a la protecció internacional de nens i nenes sense persones adultes de referència**, una preocupació assenyalada per UNICEF (E10). El defensor del poble també va assenyalar que aquestes deficiències s'havien tornat particularment greus amb **l'augment de l'arribada d'infants de països amb altes taxes de reconeixement de la protecció internacional. Això ocorre amb països com Mali, que tenen una taxa de reconeixement del 98 %**.

En la mateixa línia, UNICEF ha manifestat la seva preocupació per la **manca de formació i informació entre el personal dels centres d'acollida d'infants no acompanyats pel que fa a la protecció internacional com a mecanisme diferent, complementari i compatible** amb què proporciona el sistema de protecció de la infància⁹⁵ (E10). Finalment, cal tenir en compte que **no hi ha dades públiques o accessibles sobre l'asil desglossades per edat**, una reclamació recurrent per part d'organismes com UNICEF (E10), i que dificulta el seguiment de l'accés dels infants al dret d'asil al llarg dels anys.

Davant d'aquesta situació, el juny de 2024 el Govern de Canàries i l'ACNUR van aprovar un **Protocol per a la identificació i acompanyament de nens, nenes i adolescents amb necessitats de protecció internacional a Canàries**, la implementació del qual és responsabilitat de la Direcció General de Protecció a la Infància i les Famílies del Govern de Canàries, amb el suport de l'ACNUR, “amb l'objectiu de garantir el dret dels i les menors migrants a ser informats sobre els seus drets i, d'altra banda, a impartir formació específica en aquesta matèria als equips tècnics que treballen en l'àmbit de la infància i l'adolescència”⁹⁶.

No obstant això, tot i que es tracta d'un desenvolupament positiu i necessari, hi ha preocupació per la implementació del protocol a la pràctica, en un marc d'“emergència”. Com assenyala el defensor del poble en el seu darrer informe, **“donada la situació d'emergència, és difícil compaginar l'atenció immediata que aquests menors necessiten amb la detecció de necessitats de protecció internacional o indicadors de tràfic de persones, que requereixen personal altament especialitzat i la presència d'un nombre suficient d'intèrprets als centres”**⁹⁷. Així mateix, assenyala que “el defensor del poble ha d'intervenir amb certa freqüència a causa de les dificultats pràctiques a què s'enfronten els menors necessi-

93 Govern de Canàries, 27 de juny de 2024. <https://www3.gobiernodecanarias.org/noticias/gobierno-y-acnur-disenan-un-protocolo-para-garantizar-la-proteccion-de-menores-refugiados-no-acompanados/>

94 Plataforma de Infància, juliol de 2024. <https://www.plataformadeinfancia.org/la-plataforma-de-infancia-pide-garantias-para-las-ninas-y-ninos-no-acompanados-en-la-reforma-de-extranjeria-para-los-traslados-de-canarias/>

95 Unicef, 2021. <https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Informe-Canarias-Infancia-Migrante.pdf>, p. 40

96 ACNUR, 2024. <https://www.acnur.org/es-es/media/protocolo-para-la-identificacion-y-el-acompanamiento-de-ninos-ninas-y-adolescentes-en>

97 Defensor del poble, 2023, p. 79. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

tats de protecció internacional” i que “també es van detectar retards significatius en la tramitació d’aquests procediments, malgrat que aquesta hauria de ser preferent”⁹⁸.

Ja el 2021, el defensor del poble va afirmar que “a la vista de les dades del 2020, és innegable que hi ha una necessitat urgent de millorar l’accés a la informació sobre protecció internacional dels menors estrangers no acompanyats a Canàries”⁹⁹. Amb més detall, el defensor del poble va destacar que “l’absència de sol·licituds de protecció internacional de menors estrangers no acompanyats a Canàries torna a posar de manifest la necessitat d’eliminar els obstacles que existeixen per al seu accés al procediment de protecció internacional”. L’any 2021, UNICEF també va constatar la manca de recursos residencials específics adaptats a les necessitats dels menors amb necessitats de protecció internacional, les restriccions pràctiques existents, el fet que el procediment que se segueix, en opinió del defensor del poble, no estableixi les garanties exigides pel Comitè de Drets de l’Infant; i, finalment, que el procediment de sol·licituds de protecció internacional de menors d’edat no garanteixi la participació del menor en la determinació del seu interès superior¹⁰⁰.

3.1.3 Condicions materials: inhabilitat, insalubritat i massificació

Les entitats de drets humans que treballen a la frontera sovint no tenen prou mitjans per poder denunciar amb condicions de seguretat les violacions que identifiquen en contextos fronterers¹⁰¹. En aquest apartat s’agrupen les denúncies relatives a la situació dels centres de menors, amb l’objectiu d’assenyalar les vulneracions principals. Generalment, aquestes denúncies detecten massificació en els centres oberts durant l’“emergència migratòria”, així com l’ús d’espais que no compleixen les condicions d’habitabilitat, maltractaments i deficiències en l’accés a l’educació, així com una mala gestió de les queixes.

El juliol de 2024, la premsa es va fer ressò de l’“amuntegament”¹⁰² i de la manca d’un projecte educatiu als centres de Canàries. En concret, el centre de menors **Casa del Mar va ser objecte d’una denúncia davant la Fiscalia**. Aquesta denúncia assenyala les males condicions, l’amuntegament i les condicions insalubres. “El centre té capacitat per acollir 25 usuaris, segons els testimonis recollits. Actualment, hi ha 55 menors i va arribar a haver-hi fins a 64 usuaris”. A més, “hi ha vint habitacions, que es troben en mal estat sense complir les condicions mínimes d’habitabilitat (cables elèctrics arrencats, finestres trencades, sense mobles, etc.) i salubritat (brutícia, plagues d’insectes). Aquest centre es va tancar a mitjan juliol, quan es van fer públiques les denúncies.”¹⁰³

D’altra banda, es va inaugurar el **centre de menors Hoya Fría** en el Centre Columbòfil, situat en el polígon industrial El Mayozgo, a pocs metres de la caserna militar del terme municipal de Santa Cruz de Tenerife. L’edifici consta d’una nau de grans dimen-

“és innegable que s’ha de millorar l’accés a la informació sobre protecció internacional dels menors estrangers no acompanyats a Canàries”

98 Defensor del poble, 2023, p. 79. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

99 Defensor del poble, 2021, p. 48. <https://www.defensordelpueblo.es/informe-monografico/la-migracion-canarias/>

100 Defensor del poble, 2021, p. 58-60, citat a: Unicef (2021), <https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Informe-Canarias-Infancia-Migrante.pdf>

101 Iridia i Novact, maig de 2024. <https://iridia.cat/es/publicaciones/como-monitorear-de-rechos-humanos-en-contextos-de-frontera-una-guia-practica-para-saber-como-hacerlo-de-manera-segura/>

102 El País, 7 de juliol de 2024. <https://elpais.com/espana/2024-07-07/la-acogida-de-menores-en-canarias-radiografia-de-un-colapso.html>

103 Cadena SER, 18 de juliol 2024. <https://cadenaser.com/canarias/2024/07/18/cierra-la-casa-del-mar-en-lanzarote-como-centro-para-menores-migrantes-que-llegan-a-la-isla-ser-lanzarote/#:~:text=Este%20edificio%20ha%20cerrado%20definitivamente,-mayor%20%20desde%20Marruecos%20%20apunta%20Candil.>

Leaked by Red de Solidaridad con Personas Migrantes de Lanzarote

*Centre de la Casa del Mar de Lanzarote.
Font: Xarxa de Solidaritat amb Persones
Migrants de Lanzarote.*

sions i no és un espai habitable¹⁰⁴. Els plànols de l'edifici mostren que no disposa de les instal·lacions per acollir persones, ja que no hi ha espais habitables que garanteixin el dret a la intimitat i a la dignitat¹⁰⁵.

De fet, les declaracions del personal del centre mostren que **la planta subterrània s'ha fet servir per allotjar lliteres, on s'han arribat a albergar 200 infants**¹⁰⁶. Les imatges filtrades a la premsa mostren com es van instal·lar centenars de lliteres a pocs centímetres de distància, en una clara sobresaturació de l'espai. **Es coneix que s'han arribat a allotjar més de 300 infants**, i que en l'actualitat només allotgen nens. Les entrevistes han indicat greus deficiències socio sanitàries i banys insuficients en moments de sobresaturació al centre, amb greus efectes higiènics i riscos per a la salut (E14).

¹⁰⁴ Idecogestión, pla del Centre Columbòfil, Tenerife. <https://www.idecogestion.net/wp-content/uploads/2017/06/Planos.pdf>

¹⁰⁵ *Ibíd.*

¹⁰⁶ Cadena SER, 9 de juliol de 2024. <https://cadenaser.com/canarias/2024/07/08/esto-ya-es-inhumano-asi-es-la-vida-en-un-centro-de-menores-migrantes-de-canarias-sola-ante-la-crisis-humanitaria-ser-las-palmas/>

Esq. Vista per satèl·lit de la ubicació del Centre Columbofil de Tenerife, a Hoya Fría.

Dre. Plànol del soterrani del Centre Columbofil de Tenerife, utilitzat en l'actualitat com a centre de menors. Font: Elaboració de la documentació gràfica del Centre Columbofil de Tenerife, Ideco SA, 2017¹⁰⁷

ELABORACION DE LA DOCUMENTACION GRAFICA DEL CENTRO COLOMBOFILO DE SIC DE TENERIFE

INSTITUCION	PROYECTO	FECHA	ESTADO
IDECO	RECONSTRUCCION	2017	COMPLETADO
PROYECTO	RECONSTRUCCION	2017	COMPLETADO
PROYECTO	RECONSTRUCCION	2017	COMPLETADO

Vista exterior del centre de menors al Centre Columbofil de Tenerife, a Hoya Fría, Tenerife. Juny de 2024.

107 Ideco Gestión, pla del Centre Columbofil, Tenerife. <https://www.idecogestion.net/wp-content/uploads/2021/11/Centro-Colombofilo-Internacional-Isla-de-Tenerife-Planos.pdf>

Interior del centre de menors d'Hoya Fría. Fotografia de Cadena SER¹⁰⁸

108 Cadena SER, 8 de juliol de 2024. <https://cadenaser.com/canarias/2024/07/08/esto-ya-es-inhumano-asi-es-la-vida-en-un-centro-de-menores-migrantes-de-canarias-sola-ante-la-crisis-humanitaria-ser-las-palmas/>

Interior del centre de menors d'Hoya Fría. Dutexes. Fotografia de Cadena SER.¹⁰⁹

“També s’ha detectat una atenció deficient a la salut infantil en els centres”

3.1.4 Irregularitats en la tramitació de la documentació

Un altre dels problemes detectats són **les irregularitats en la tramitació de la documentació**. En la denúncia presentada davant la Fiscalia per la situació del centre Casa del Mar, es va assenyalar que “diversos adolescents abandonen el centre sense tenir tramitada la documentació adequada o la informació relacionada amb els seus drets i obligacions. Aquesta qüestió sol ser utilitzada pel director com a via de coacció: se’ls gestiona la documentació si consideren que s’ho mereixen, i amenacen amb no fer-ho si el seu comportament no compleix amb les exigències de la direcció”. Aquesta situació és presumiblement extensible a altres centres (E11).

Així ho confirmen altres entrevistes realitzades en el marc d’aquesta investigació amb personal jurídic que assenyalen que “continuen **sortint nois sense residència i sense documentació, inclosos nens de Mali que no han pogut tramitar els seus passaports**” (E1, EA1). Això, juntament amb la manca de recursos per a joves extutelats, té la conseqüència que molts joves es troben en situació de carrer (EA1).

En aquest sentit, el defensor del poble ha recordat el deure legal que correspon a l’Administració de complir l’article 35.7 de la llei d’estrangeria, en relació amb l’article 196 del Reglament de l’esmentada llei (aprovat pel reial decret 557/2011, de 20 d’abril), i atorgar l’autorització de residència a menors estrangers no acompanyats¹¹⁰.

3.1.5 Dret a la salut

Pel que fa a l’assistència sanitària, immediatament després de l’arribada d’infants no acompanyats, es detecten **deficiències i grans diferències a les diferents illes**. En alguns casos, el fet que l’assistència mèdica individual no estigui garantida en el moment de l’arribada al CATE fa que algunes persones menors d’edat no rebin aquesta assistència, perquè són traslladats de seguida des del CATE als centres. En el cas que rebin una visita mèdica, ocorre que el tractament o les recomanacions mèdiques no es poden continuar, perquè la documentació no s’envia als centres fins que tot el grup abandona el CATE. És a dir, pot trigar fins a 72 hores, en el millor dels casos (hi ha illes en les quals no es transfereix cap informació) (E8).

De manera més general, es detecten **deficiències transversals i estructurals en totes les illes, que afecten la infància perquè no permeten una assistència de qualitat**:

- Necessitats formatives dels professionals implicats.
- Deficiències en l’assistència sanitària de traducció i mediació cultural.
- Recursos humans sanitaris escassos, no dimensionats pel que fa al volum de persones i a l’estat de salut.

També s’ha detectat una **atenció deficient a la salut infantil en els centres, vinculada a la situació de sobreocupació i manca de personal especialitzat**. El juny de 2024, la Fiscalia va ser informada que al centre Casa del Mar de Lanzarote: “La salut física d’aquests menors no és atesa adequadament, hi ha molts flegmons sense tractar, alguns necessiten ulleres i no en tenen. Un noi va arribar amb les ulleres trencades; una treballadora va pagar de la seva butxaca la graduació i l’oftalmòloga va dir que el noi no veu pràcticament res. Han passat mesos i encara no té ulleres”¹¹¹.

També es detecta una **deficiència en l’atenció a la salut mental infantil**. La manca generalitzada de personal especialitzat en

¹¹⁰ Defensor del poble, 2023, p. 176. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

¹¹¹ Denúncia presentada davant la Fiscalia per les advocades Irma Ferrer Peñate i Loueila Sid Ahmed Ndiaye, de la Xarxa de Solidaritat amb les Migrants de Lanzarote, el 24 de juny de 2024.

recursos i la manca de personal dificulta que les educadores puguin observar el benestar dels infants o atendre'ls (E14). La denúncia a la Fiscalia relativa al centre Casa del Mar de Lanzarote alerta sobre la salut mental dels infants i les addiccions que no s'estan detectant ni tractant com cal. "El personal del centre assegura detectar casos de depressió aguda. Hi ha menors consumint medicaments com Rivotril i Diazepam"¹¹².

La **higiene i l'accés a lavabos i dutxes** també és un aspecte descuidat en alguns centres. En particular, a Hoya Fría, on durant un llarg període de temps hi ha hagut menys de cinc lavabos per als 300 infants allotjats. Aquesta deficiència en les instal·lacions sanitàries s'ha traduït en condicions insalubres i riscos per a la salut física i mental dels nens.

3.1.6 Escolarització i manca de projecte educatiu

L'article 28 de la Convenció sobre els Drets de l'Infant inclou el dret a l'educació. La situació de massificació i desbordament del sistema ha generat una situació en la qual els infants estan "aparcats" en centres de menors a Canàries. "Passa cada dia sense fer gairebé res. Gairebé no hi ha activitats, no hi ha formació, no hi ha molt més a fer que passejar i escoltar música. Intenta aprendre espanyol per ell mateix, sense ajuda, amb el seu mòbil i un llibre que ha obtingut per mitjà d'una ONG"¹¹³.

Les entrevistes realitzades en el marc d'aquesta recerca apunten a **deficiències en l'escolarització dels infants majors de 15 anys**. Segons fonts consultades, en la majoria dels casos no són escolaritzats fins que no arriben els resultats de la prova de determinació de l'edat. Tot i que alguns centres tenen classes internes d'espanyol, **la majoria dels infants en els centres no té accés a cap classe de formació** (E3). Això es va reflectir en la denúncia presentada davant la fiscalia per la situació del centre Casa del Mar, que indica que "la majoria dels nens no estaven escolaritzats, i als pocs que sí no se'ls controlava l'assistència a classe. No van rebre cap mena de formació, ni es promovia l'accés a activitats lúdiques, formatives, esportives, culturals..."

Segons les entrevistes, també és freqüent **la precarització de les persones que treballen en el sector, les pràctiques com la infermeria sense preparació professional prèvia, l'execució de tasques de gestió i control sense poder centrar-se en el benestar dels infants ni en tasques educatives o lúdiques**. Afegeixen que "qualsevol actitud d'empatia pot comportar conseqüències negatives en el seu treball, i això xoca directament amb la seva vocació com a treballadores socials. Moltes parlen d'**estrès laboral, ansietat, i diverses estan amb atenció psicològica** privada per poder suportar la situació. Hi ha hagut diverses baixes per ansietat"¹¹⁴. En la mateixa línia, la denúncia presentada davant la Fiscalia per la situació a Casa del Mar assenyala "Totes i tots els treballadors i amb qui hem parlat diuen que senten frustració en la seva feina perquè no se'ls permet establir un projecte pedagògic i un acompanyament propi de la seva professió"¹¹⁵.

112 *Ibíd.*

113 El Diario.es, 13 de juliol de 2024. https://www.eldiario.es/canariasahora/viven-menores-migrantes-canarias-espera-reparto-no-llega-quiero-salir_1_11522341.html

114 Denúncia presentada davant la Fiscalia per les advocades Irma Ferrer Peñate i Loueila Sid Ahmed Ndiaye, de la Xarxa de Solidaritat amb les Migrants de Lanzarote, el 24 de juny de 2024. També s'inclou en l'entrevista E14.

115 Denúncia presentada davant la Fiscalia per les advocades Irma Ferrer Peñate i Loueila Sid Ahmed Ndiaye, de la Xarxa de Solidaritat amb les persones Migrants de Lanzarote, el 24 de juny de 2024.

LA CRIMINALITZACIÓ DE LES PERSONES MIGRANTS A CANÀRIES

“Imagina’t una persona que acaba de passar 17 dies a la mar... sense menjar, sense beure, que acaba de perdre la seva filla i la seva dona, entra aquí i li treuen l’altra filla. L’endemà d’arribar em porten al jutjat, i d’allà, sense explicar-me res, em porten a un lloc que no conec. Allà em van donar una mena de targeta que tenia escrit el meu nom, un número, i “centre penitenciari”, i vaig entendre que estava a la presó, perquè és molt semblant a “centre penitencier”, en francès... Ningú no em va explicar res, me’n vaig assabentar quan vaig rebre aquella targeta [que estava a la presó]... Un noi em va preguntar ‘què és això?’. Li vaig dir: ‘estem a la presó’ “(EA7).

“[...] Ens trobem davant de persones estrangeres que no han estat abans aquí, no tenen ningú, ni mitjans per pagar una defensa jurídica que posi fi a les barbaritats processals que es produeixen en aquest tipus de procediments... El racisme institucional es materialitza en el menyspreu en la tramitació de procediments que, amb una sentència sol·licitada de vuit anys de presó, donen lloc a una condemna segura, fins i tot amb la flagrant falta de proves i nul·litats d’actuacions que presenten tant a la seu policial com judicial” (E2).

4.1 Contextualització i marc legal

Des dels anys 2000, la criminalització de les persones migrants s'ha convertit en una característica fonamental de la gestió de les fronteres tant en l'àmbit mundial com europeu. La interpretació de les migracions com un problema de seguretat implica la criminalització de les mateixes persones migrants. En aquest context, la criminalització pren forma i es materialitza en la legislació¹¹⁶, en un procés que s'ha anomenat securització de les migracions. La relació entre criminalitat, tràfic i immigració es plasma en una legislació que condemna a presó a les persones que migren. Així, en moltes ocasions, les persones que arriben per vies marítimes a Canàries en embarcacions precàries, acaben a la presó, acusades de ser els patrons de les embarcacions en què van migrar i, per tant, se les assenyala com a traficants.

A escala internacional, la relació entre delinqüència i migracions s'ha concretat en diferents instruments que vinculen la delinqüència organitzada i les migracions. La Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional¹¹⁷ i el Protocol contra el Tràfic Il·legal de Migrants per Terra, Mar i Aire (d'ara endavant, el protocol), del qual Espanya és signatària, defineixen el tràfic il·lícit de persones migrants com l'acte de facilitar l'entrada irregular d'una persona en un país **“amb la finalitat d'obtenir, directament o indirectament, un benefici econòmic o un altre benefici material”**¹¹⁸. És important recalcar que el protocol, en un intent de protegir les persones que migren, estableix que les persones migrants no seran objecte d'enjudiciament penal. En concret, els articles 5 i 16 del protocol **prohibeixen** l'ús de la legislació contra el tràfic contra les mateixes persones migrants. L'article 31 de la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats també¹¹⁹ protegeix de càrrecs penals les persones amb dret a protecció internacional, independentment del seu estatus legal en el territori al qual arriben. **No obstant això, a la pràctica, cada vegada més persones migrants que intenten arribar a Europa són acusades per la via penal, la qual cosa criminalitza la mateixa migració**¹²⁰.

Així mateix, a escala europea, la legislació també ha consolidat a poc a poc la criminalització de les migracions mitjançant la presentació de la lluita contra el tràfic i les anomenades “màfies” com a part essencial de les polítiques migratòries. Així, la perspectiva de seguretat impregna el nou Pacte Europeu de Migració i Asil (PEMA)¹²¹ i les propostes i plans d'acció proposats per la Comissió

“cada vegada més persones migrants que intenten arribar a Europa són acusades per la via penal, la qual cosa criminalitza la mateixa migració”

¹¹⁶ La lluita contra la facilitació de la migració irregular és una de les prioritats de seguretat de la UE. Concretament, en el marc de la lluita contra la delinqüència organitzada EMPACT. En aquest marc, que amalgama la facilitació de la migració irregular amb el tràfic i la delinqüència organitzada, la Comissió Europea va adoptar un Pla d'acció contra el tràfic il·legal de migrants per al període 2021-2025, com a continuació del Pla 2015-2020 amb el mateix propòsit, que s'havia aprovat com a part de l'aplicació de l'Agenda Europea de Migració de 2015. Pla d'acció renovat de la UE contra el tràfic il·legal de migrants (2021-2025) , <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0591>

¹¹⁷ Establert en la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional i al Protocol contra el tràfic il·lícit de migrants per terra, mar i aire, aprovat l'any 2000. La Convenció estableix que només s'ha de penalitzar la facilitació de l'entrada irregular, si hi ha un benefici financer o material directe o indirecte (article 3. a). <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCbook-s.pdf>

¹¹⁸ Nacions Unides, 2000, Protocol Against Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing United Nations Convention Against Transnational Organized Crime (Protocol contra el tràfic il·lícit de migrants per terra, mar i aire, que complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la delinqüència organitzada transnacional). https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/smuggling-migrants/SoM_Protocol_English.pdf

¹¹⁹ Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats, article 31, Refugiats que es troben il·legalment al país de refugi. https://www.acnur.org/sites/default/files/2023-05/Convencion_1951.pdf

¹²⁰ <https://picum.org/wp-content/uploads/2024/04/Cases-of-criminalisation-of-migration-and-solidarity-in-the-EU-in-2023.pdf>

¹²¹ https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en

Europea¹²². El marc legislatiu europeu i, per tant, l'espanyol, obliga els estats membres a imposar sancions a qualsevol persona que faciliti l'entrada o el trànsit irregular d'algú per mitjà d'un estat membre, encara que no hagi obtingut cap benefici econòmic¹²³. Aquests enfocaments polítics europeus dels moviments migratoris no reconeixen que la causa principal de la migració irregular i les morts en les rutes migratòries és la manca d'accés igualitari a la mobilitat internacional, la manca de vies legals per desplaçar-se, les desigualtats a escala global, els conflictes, el canvi climàtic i les violacions dels drets humans.

A continuació, es mostra la materialització de la criminalització a l'Estat espanyol i, concretament, en les arribades per vies marítimes a Canàries. L'encreuament entre el dret d'estrangeria i el dret penal té com a conseqüència l'entrada a la presó de moltes persones migrants acabades d'arribar, acusades i, posteriorment, condemnades per delictes penals relacionats amb el tràfic i la facilitació de la immigració irregular. Aquests procediments solen tenir deficiències, principalment, tant en aspectes processals com en el dret a la defensa.

“Entre 2018 i 2023, 1.307 persones han estat detingudes en aplicació de l'article 318 bis del C. P”

4.2 Criminalització a l'Estat espanyol: les arribades marítimes a Canàries

A nivel estatal, el artículo 318 bis del Código Penal¹²⁴ (en adelante aquesta anàlisi¹²⁵ es basa en l'estudi quantitatiu¹²⁶ elaborat per Daniel Arencibia, de més de 900 acusacions individualitzades per afavorir la immigració irregular en més de 600 sentències publicades entre 2018 i 2024 a les províncies amb major nombre d'entrades irregulars per via marítima; així com dades recollides per mitjà del Portal de Transparència. Concretament, l'estudi analitza les sentències dictades a Las Palmas, Santa Cruz de Tenerife (d'ara endavant S.C. de Tenerife), Múrcia, Almeria, Balears i Ceuta¹²⁷. Alhora, aquest apartat es basa en tres entrevistes en profunditat a una persona afectada i a Sara Rodríguez Trigo, advocada especialitzada.

A escala estatal, l'article 318 bis del Codi Penal¹²⁸ (d'ara endavant, C. P.) estableix multes o penes de presó per a “qui intencionadament ajudi una persona que no sigui nacional d'un Estat membre de la Unió Europea a entrar en territori espanyol o a transitar-hi a través de tal manera que vulneri la legislació sobre l'entrada o el trànsit d'estrangers”.

¹²² https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/story-vonder-leyen-commission/managing-migration-responsibly_en#preventing

¹²³ Directiva 2002/90/CE i Decisió marc 2002/946/JAI del Consell: Directiva 2002/90/CE, relativa a la prevenció i la lluita contra les ajudes a l'entrada, la circulació i l'estada irregulars, Decisió marc del Consell, de 28 de novembre de 2002, per reforçar el marc penal en els casos d'ajudes a l'entrada, la circulació i l'estada irregulars, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002F0946>

¹²⁴ Artículo 318 bis de Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>. El atenuante por propia migración se establece en la Circular 5/2011 FGE.

¹²⁵ Disponible a: https://onedrive.live.com/edit?id=E8606A8B4DB577C2!sed1e09d2591344b1947a10814b56c634&resid=E8606A8B4DB577C2!sed1e09d2591344b1947a10814b56c634&cid=e8606a8b4db577c2&ithint=file%2Cxlsx&redeem=aHR0cHM6Ly8xZHZJ2Lm1zL3gvYy9lODYwNmE4YjRkYjU3N2MyL0VksUpldTBUV2JGRWxlb1FnVXRXeGpRQmJBcmI4VUxNOEhQSI1GS-DR0eTZFbHc_ZT1ld2Mzam8&migratedtospo=true&wdo=2

¹²⁶ Les dades són de lliure accés i es poden consultar en el següent enllaç: https://onedrive.live.com/edit?id=E8606A8B4DB577C2!sed1e09d2591344b1947a10814b56c634&resid=E8606A8B4DB577C2!sed1e09d2591344b1947a10814b56c634&cid=e8606a8b4db577c2&ithint=file%2Cxlsx&redeem=aHR0cHM6Ly8xZHZJ2Lm1zL3gvYy9lODYwNmE4YjRkYjU3N2MyL0VksUpldTBUV2JGRWxlb1FnVXRXeGpRQmJBcmI4VUxNOEhQSI1GS-DR0eTZFbHc_ZT1ld2Mzam8&migratedtospo=true&wdo=2

¹²⁷ Tot i que es tracta de xifres a la baixa, atès que no s'han publicat totes les sentències, s'analitza l'evolució de la criminalització de la migració a l'Estat espanyol, així com les diferències en l'aplicació del Codi Penal a les diferents comunitats autònomes.

¹²⁸ Article 318 bis de la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>. La circumstància atenuant per a la pròpia migració s'estableix en la Circular 5/2011 FGE.

Entre 2018 i 2023, 1.307 persones han estat detingudes en aigües o costes espanyoles en aplicació de l'article 318 bis del C. P.¹²⁹. La majoria de les persones acusades d'aquest delictes són homes, mentre que les dones i les nenes no solen ser considerades sospitoses per les autoritats espanyoles¹³⁰. **Com ja s'ha apuntat en apartats anteriors d'aquest informe, la identificació de perfils amb necessitats específiques en les arribades a Canàries és molt escassa. En aquest sentit, i en relació amb les penes de presó, resulta especialment preocupant la presència de joves menors d'edat entre les persones empresonades. Només a Canàries hi ha constància d'almenys 15 persones menors d'edat empresonades des del 2022.** Aquesta situació ha portat fins i tot, el març de 2024, al **Comitè dels Drets de l'Infant a pronunciar-se i exigir que Espanya garantitzi que un d'aquests nens no romangui a la presó amb els adults**¹³¹. El jove havia insistit en tot moment que tenia 17 anys. No obstant això, va estar immers en un procés penal, acusat de ser patró d'un caiuc, i va romandre a la presó des que va arribar a Gran Canària fins que l'Audiència Provincial de Las Palmas va ordenar la seva posada en llibertat, 82 dies després d'haver entrat en presó preventiva¹³².

Les persones acusades d'un delictes previst a l'article 318 bis del Codi Penal són privades de llibertat durant llargs períodes de temps i, es decreta de manera generalitzada la detenció provisional, com a mesura cautelar, a partir del dia en què desembarquen. El temps mitjà de presó preventiva varia entre 178 dies, a les illes Balears, i 399 dies, a Santa Cruz de Tenerife. Per tant, la privació de llibertat comença en desembarcar i des del CATE se les trasllada a la presó. Generalment, aquestes persones no tenen ningú al territori, per la qual cosa, **es troben en situacions d'aïllament i indefensió molt preocupants, en termes de protecció i drets humans.** Cal tenir en compte que els resulta molt difícil establir contacte amb l'exterior, perquè el dret penitenciari els obliga a aportar documentació per poder contactar telefònicament amb terceres persones. La documentació sol ser contractes telefònics on es verifica la titularitat de les persones contactades (E12, EA7). En estar aïllades, aquestes situacions es tornen especialment dures per a les persones que no estan familiaritzades amb la llengua i el sistema penitenciari. A més, l'entrada a la presó sovint comporta dificultats per accedir a la protecció internacional i, un cop posades en llibertat i a conseqüència dels antecedents penals, **queden excloses durant llargs períodes de temps de l'accés a la ciutadania** per mitjà de la regularització de la situació administrativa.

Paral·lelament, és habitual trobar deficiències greus en les garanties processals i, concretament, com mostrarem a continuació, en el dret a la defensa pròpia de les persones acusades del delictes previst en l'article 318 bis del Codi Penal. Els següents paràgrafs analitzen amb detall com es materialitza a la pràctica la criminalització de les persones migrants en la gestió migratòria i les principals vulneracions de drets fonamentals que es detecten en aquests procediments. En concret, presentarem la **situació de criminalització de les migracions a Espanya, amb especial atenció a la situació a Canàries.**

“Les persones acusades d'un delictes previst a l'article 318 bis del Codi Penal són privades de llibertat durant llargs períodes de temps i, es decreta de manera generalitzada la detenció provisional, com a mesura cautelar, a partir del dia en què desembarquen”

129 Dades del Sistema Estadístic de Criminalitat del Ministeri de l'Interior. Taula 1.

130 Observatori de l'ONUDD sobre el Tràfic Il·lícit de Migrants, 2022. https://www.unodc.org/res/som/docs/Observatory_StoryMap_3_NorthWestAfrica.pdf, p.26

131 Público, 12 de març de 2024. La ONU ampara al menor senegalés recluido en una cárcel canaria. <https://www.publico.es/internacional/onu-ampara-al-menor-senegales-recluido-carcel-canaria.html>

132 El País, 2024. La Audiencia de Las Palmas ordena la liberación de un menor senegalés que llevaba 82 días encarcelado en Gran Canaria. <https://elpais.com/espana/2024-03-14/la-audiencia-de-las-palmas-ordena-la-liberacion-de-un-menor-senegales-que-llevaba-82-dias-encarcelado-en-gran-canaria.html>

4.3 L'aplicació de l'article 318 bis del Codi Penal

De l'estudi de les sentències i de les pràctiques en les arribades als ports es desprèn que **les acusacions contra les persones migrants presenten deficiències en els procediments i deficiències significatives en les evidències probatòries**. Les deficiències procedimentals es produeixen tant en el marc de les diligències policials en què participen agents de la Policia Nacional i agents de Frontex quan les persones es troben als CATE, en situació de privació de llibertat, com en procediments penals posteriors, en què el Ministeri Fiscal formalitza la seva acusació, que permet la condemna del jutjat o tribunal competent, per la comissió del delictes de tràfic il·legal de persones establert a l'article 318 bis del C. P.

4.3.1 Irregularitats i vulneració de drets fonamentals durant la detenció als CATE

La identificació dels presumptes patrons o traficants per la Policia Nacional **presenta elements aleatoris i no consistents, obtinguts en entrevistes suposadament voluntàries sense assistència lletrada** a alguns dels supervivents que, de fet, estan sota amenaça d'expulsió. A més, les persones que desembarquen i són sotmeses a custòdia policial arriben després de trajectes de vegades traumàtics, **esgotades i extenuades**. Precisament, en aquest punt s'observa la intersecció entre el dret penal i el dret d'estrangeria, que **deixa en situació d'indefensió a les persones migrants acusades del delictes de l'article 318 bis del Codi Penal**.

Així ho denuncia un home de nacionalitat ivoriana, acusat injustament per mitjà d'un procediment ple d'irregularitats i que **van absoldre després de passar un any i dos mesos en presó preventiva**. El testimoni de Tarik¹³³ (EA7) recollit en aquesta investigació relata el que li va ocórrer en arribar al CATE de Las Américas, a Tenerife, el juliol de 2021.

"A la meva embarcació hi va haver moltes morts. Vam sortir 55 persones i en vam arribar 36. Quan vam arribar, primer ens van treure tots els mòbils i vam passar una nit allà [al CATE]... L'endemà, [els agents de policia] tenien tots els mòbils. Ens van cridar a cada un per fer-nos preguntes. Estava amb la meua filla. Ho recordo molt bé... els altres van passar abans que jo... Jo, quan vaig sortir... em van portar a un despatx... Llavors un home es va presentar com a agent de Frontex... Em va dir, directament... Em va dir que només volia saber l'itinerari que vam fer perquè pogués buscar la gent quan vingués en pastera i poder ajudar-los... I em va fer preguntes sobre el patró de la barca... I tenia el meu mòbil. Tenia el meu mòbil i el de la meua dona. La meua dona i la meua filla petita van morir durant la travessia... Mentre parlava amb mi hi havia un agent de policia a fora... Em feia preguntes... Va obrir el meu mòbil i va començar a mirar totes les fotos... I va trobar una llista... Sense preguntar-me, va anar a parlar amb la policia a fora. Em va dir: 'Tot està bé. Ara aniràs a descansar'. Abans de marxar, la policia va venir amb un paper... No sé quin paper era... No hi havia intèrpret. L'agent [de Frontex] em feia preguntes en francès. Era francès. Quan vaig sortir, vaig veure un despatx amb una pantalla on s'havien descarregat tot el que hi havia al meu mòbil. Més tard, a la nit, la policia em va cridar, vaig sortir del CATE... [per ser traslladat a la presó] (EA7).

El síndic de greuges de l'Estat espanyol es va pronunciar el 2022 sobre els interrogatoris de Frontex als CATE i va fer recomanacions per garantir els drets de les persones detingudes. En con-

"les persones que desembarquen i són sotmeses a custòdia policial arriben després de trajectes de vegades traumàtics, esgotades i extenuades"

133 Nom fictici per facilitar la redacció.

“aquesta investigació continua detectant greus vulneracions de drets fonamentals durant la detenció als CATE”

cret, va recomanar la revisió dels plans operatius de les actuacions de Frontex a Espanya, per assegurar que es fa referència explícita a les garanties legals recollides en la legislació espanyola, incloses, entre d'altres, l'article 17.3 de la Constitució espanyola¹³⁴ i 520 i següents de la Llei d'enjudiciament criminal. També van recomanar que es tinguí en compte la situació d'esgotament i extenuació de les persones qüestionades, així com els possibles efectes físics i psicològics provocats per un viatge traumàtic, i que el contingut i la durada de les entrevistes es limitin als aspectes estrictament necessaris d'acord amb els principis de proporcionalitat i optimització de recursos. Hi afegeixen la recomanació de dur a terme les instruccions pertinents per garantir que els equips desplegats en el marc de les operacions de Frontex a Espanya i que **s'abstinguin de fer entrevistes sobre aspectes que puguin estar relacionats amb la comissió d'infraccions penals a persones acabades d'arribar o privades de llibertat que no hagin tingut accés prèviament a l'assistència jurídica individualitzada i hagin estat informades sobre els seus drets en un llenguatge i una manera que garanteixi la seva comprensió**. Finalment, afegeixen que, en el cas de fer entrevistes voluntàries, s'ha d'informar oralment i per escrit, aportant còpia i en una llengua que entenguin, de la seva finalitat i possibles repercussions, de manera que puguin valorar la conveniència de dur-les a terme amb l'assessorament jurídic escaient.

Pel que fa als procediments policials que es duen a terme contra les persones migrants que a les quals es considera sospitoses de la comissió del delictes i que es troben als CATE, és important esmentar que, **el maig de 2024, la Direcció General de la Policia va emetre una instrucció interna que establia un seguit d'indicis que els agents havien de tenir en compte per identificar possibles membres de les “màfies de traficants” i “terroristes”¹³⁵**, entre els quals, la posició a la barca, la proximitat al timó, els motors, les cuines precàries a bord, la distribució d'aliments o aigua, la relació amb el subministrament de gasolina, entre d'altres. Al seu torn, la instrucció esmenta **que tenir cicatrius, contusions o amputacions pot ser un indicador d'haver estat en zones de combat**, i això fa que les persones siguin sospitoses de terrorisme. Aquests criteris anteposen clarament una perspectiva de seguretat davant la protecció de les persones que poden necessitar mesures de protecció o han estat víctimes de tortura.

En aquest sentit, el Centre SIRA va denunciar que **la visió securitzadora i criminalitzadora invisibilitza les possibles víctimes de tortura i maltractaments,²¹ i en general, deixa en segon pla la identificació de necessitats de les persones supervivents** de trajectes traumàtics i que podrien ser objecte de protecció internacional, o fins i tot infants. També el simple fet d'haver tocat el timó de l'embarcació¹³⁶ o d'haver encès el GPS¹³⁷ han estat factors que s'han tingut en compte per a l'acusació de facilitar la immigració irregular, i **s'han utilitzat com a evidència en procediments judicials**. En aquest sentit, s'han detectat deficiències en els processos penals que vulneren drets fonamentals i garanties processals, a causa de la debilitat de les proves.

Malgrat que han passat dos anys des de la reformulació d'aquestes recomanacions, **aquesta investigació continua detectant greus vulneracions de drets fonamentals durant la detenció als CATE:**

134 Art. 17.3 de la Constitució espanyola estableix que “Tota persona detinguda ha de ser informada de forma immediata, i de manera que li sigui comprensible, dels drets i de les raons de la detenció, i no pot ser obligada a declarar”.

135 El Diario.es, 7 de maig de 2024. Instrucció policial para identificar mafiosos y terroristas en una patera: lugar donde se sientan y tipo de cicatrices https://www.eldiario.es/politica/instruccion-policial-identificar-mafiosos-terroristas-patera-lugar-sientan-tipo-cicatrices_1_11332399.html

136 <https://ecre.org/greece-survivor-sentenced-to-146-years-imprisonment-amid-deaths-in-camps-and-at-borders/>

137 <https://x.com/BorderlineEuropa/status/1493209991809048585>

- La qualitat de la prestació del servei d'assistència jurídica gratuïta en el context dels costos quan es du a terme d'ofici, tal com indica el defensor del poble en el seu informe anual de 2023. Esmenta, literalment, que “amb independència de la situació d'emergència, l'assistència jurídica forma part de la tutela judicial efectiva, un dret fonamental, que no s'ha de privar a cap persona sobre qui recaigui un procediment d'estrangeria”¹³⁸, i afegim, o penal. L'informe del defensor del poble continua: “La mera presència lletrada no avala les garanties previstes en l'ordenament jurídic”. En aquest sentit, aquest informe recull les mancances referides a l'absència d'entrevistes reservades, d'assistència individualitzada i informació sobre drets i possibles recursos. **El defensor del poble assenyala en el seu informe una qüestió fonamental, perquè considera que “els advocats que hi intervenen, així com els col·legis d'advocats, han de vetllar perquè l'assistència jurídica a què tenen dret les persones interessades es produeixi en condicions que els permetin exercir de manera efectiva la funció constitucional encomanada”¹³⁹.**
- La pràctica d'interrogatoris en el moment del desembarcament, quan les persones acaben d'arribar després de trajectes durs, tant emocionalment com físicament, sumada a la manca de suport psicològic. Aquestes persones estan privades de llibertat, coneixen la possibilitat de ser deportades, cosa que es pot interpretar com un context amenaçador, en el qual és difícil expressar-se amb tranquil·litat i seguretat.
- **Dur a terme interrogatoris en situacions traumàtiques o de pèrdua de persones estimades, en un moment en què es pugui necessitar atenció mèdica vital.** En paraules d'una persona afectada per les polítiques de criminalització, que ho explica així: “Ho sabien molt bé, vaig ser l'últim interrogat... Sabien la meva situació. Quan vaig entrar em van dir que la gent que havien interrogat els ho havia dit. Em van dir: ‘Vas perdre la teva filla, la més petita... i la teva dona pel camí’. La gent havia explicat prèviament [a la policia] qui havia mort durant el trajecte” (EA7). **Tot i que la policia era conscient de la situació d'aquesta persona, que havia perdut la seva filla petita i la seva dona durant el trajecte, en cap moment li van oferir suport psicològic ni descans.**
- **L'existència de presumptes coaccions i dubtosa voluntat d'obtenir els testimonis que identifiquin els suposats patrons.** Hi ha prou indicis i evidències que els agents de policia han pressionat les persones migrants que acaben d'arribar perquè assenyalin els presumptes empresaris o traficants. Diferents fonts han trobat que hi ha coaccions perquè les persones migrants assenyalin les persones que dirigeixen l'embarcació. **Això implica una dubtosa voluntarietat dels testimonis recollits i, per tant, una vulneració dels drets bàsics en un judici just.** En els casos en què ningú vol testificar o assenyalar cap de les persones que viatjaven en l'embarcació, se sol intensificar com a mètode de coacció per part de la policia per obtenir-los. Per a la coacció s'ha utilitzat l'amenaça de no traslladar les persones migrants fins que acusin algú de ser el patró.
- **Manca de transparència i objectivitat en els criteris de selecció dels testimonis, que es tenen en compte per acusar determinades persones de ser patrons.** El volum i l'origen de l'única prova de càrrec (testificada per altres integrants

“els advocats que hi intervenen, així com els col·legis d'advocats, han de vetllar perquè l'assistència jurídica a què tenen dret les persones interessades es produeixi en condicions que els permetin exercir de manera efectiva la funció constitucional encomanada”

138 Defensor del poble, 2023, p. 176. https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2024/03/Defensor-del-Pueblo_Informe-anual-2023.pdf

139 *Ibíd.*

“ni els procediments policials ni judicials analitzen les presumptes estructures criminals que hi ha darrere de l’organització dels vaixells”

de l'embarcació) s'obté durant les 72 hores en què les persones migrants estan detingudes, en virtut de la normativa d'immigració. Així, la Policia Nacional (i Frontex) entrevisten sense criteris unificats, ja sigui amb totes les persones passatgeres, ja sigui les que hi havia assegurades a la part posterior de l'embarcació o amb persones que “voluntàriament” desitgen acusar els altres. Els atestats no documenten els criteris de selecció dels testimonis i no inclouen les actes de tots els testimonis, sinó aquelles que corroboren les hipòtesis inicials. A més, **ni els procediments policials ni judicials analitzen les presumptes estructures criminals que hi ha darrere de l'organització dels vaixells** (E2). Aquestes pràctiques, nul·les, són extremadament greus, perquè els testimonis obtinguts durant les primeres 72 hores seran aquells les proves testimonials dels quals es preconstituïran i nodriran la condemna. Les proves preconstituïdes s'adopten sense fonament jurídic, sense ni tan sols preguntar als testimonis si tenen arrelament a Espanya o quina és la seva ruta migratòria, sinó **només adduint sistemàticament que pel fet de ser migrants, la seva destinació potencial serà França i, per tant, és necessària la preconstituïció de proves** (E2). En gairebé tots els casos, els testimonis no compareixen durant el judici, i la seva compareixença se substitueix per l'emissió del vídeo, gravat dies després d'arribar (i anys abans de la data del judici), en què acusen la persona en qüestió.

- **Deficiències en l'accés a la informació de les persones detingudes a l'arribada, pel fet que no veuen els advocats d'ofici fins tres dies després de l'arribada (per a la notificació de l'expedient de devolució), després d'haver estat interrogades per diversos agents de policia.** Durant la detenció, les persones que parlen altres llengües no tenen accés a la informació, ni sobre els seus drets, ni sobre els motius de la seva detenció (E2). Durant la detenció, les persones que parlen altres llengües **no tenen accés a la informació, ni sobre els seus drets, ni sobre els motius de la seva detenció** (E2). En conseqüència, el que ocorre és que, quan els advocats i les advocades arriben al CATE, els interrogatoris per la presumpta comissió del delictes 318 bis del C. P. ja s'han dut a terme sense assistència jurídica.
- **Deficiències en la qualitat dels serveis de traducció en la interpretació. Un cop a la presó, destaquem les dificultats amb la interpretació i la traducció de les persones que acaben d'arribar.** En la majoria dels casos, les persones que acaben d'arribar no dominen l'idioma en què la policia i el funcionariat se'ls adrecen. Aquesta situació també dificulta la comunicació amb altres persones internes. Això repercuteix directament en la comunicació amb l'assistència lletrada. En paraules d'una persona afectada: “[a l'advocada d'ofici] mai no la vaig veure... Com que no tenia notícies, vaig anar [a la presó] a demanar el número [de telèfon] de l'advocada... Al final, em van donar el seu número... **Com que no parlava castellà, vaig demanar a un company de la presó que telefonés de part meva. Només em vaig presentar, i va estar el meu company qui va parlar amb ella.** Jo era al seu costat i ell em traduïa directament. L'advocada va preguntar: “Per què necessites que et vagi a veure? Tinc molta feina”. El meu company va explicar que era per conèixer la meua situació, i **va dir que vindria a la presó, però mai ho va fer.** Més tard, al cap d'uns mesos, quan vaig veure que no venia, vaig tornar a telefonar-li i em va dir que segurament em cauria una pena mínima de quatre anys, i que si tenia pressa, havia de buscar un advocat privat” (EA7).
- **Manca d'identificació dels cossos policials i agents implicats en els interrogatoris.** A Tenerife (E2), els agents de

Frontex no apareixen identificats en els atestats, i les operacions policials no es descriuen ni es detallen en els atestats. Tampoc s'esmenta si Frontex ha participat en aquests interrogatoris. Són les mateixes persones migrants les que han constatat la participació dels agents de Frontex en aquests interrogatoris sobre possibles patrons, i després, els agents de policia quan són interrogats durant el judici. Com que no estan identificats, i no es refereixen a les seves activitats, ningú no pot ser citat a declarar en procediments judicials (E2). A més, aquests procediments, contràriament al que podria passar a Ceuta i Melilla, generalment, no aporten imatges. **No sol haver-hi elements perifèrics de prova o corroboració objectiva en les arribades per mar.**

- **Negociacions enganyoses per part de la policia, que ofereix beneficis a canvi de col·laborar amb les autoritats en la identificació de presumptes traficants.** Entre els beneficis que ofereixen es troba la regularització de la situació administrativa¹⁴⁰ i el tractament de les persones que testifiquen com a testimonis protegits. No obstant això, els permisos no es tramiten automàticament i els testimonis no són tractats com a protegits, tal com estableix la llei de protecció de testimonis en causes penals¹⁴¹. Per tant, en molts casos, aquests dos elements es tornen ineficaces. En conseqüència, les persones acabades d'arribar col·laboren amb les autoritats i declaren. No obstant això, no reben la protecció que estableix la llei¹⁴² ni els beneficis que els promet la policia.
- En relació amb el punt anterior, s'observa **una contradicció entre la menció generalitzada de màfies i traficants i l'aplicació pràcticament inexistente de l'Estatut de la víctima**¹⁴³. Per tant, el Ministeri Fiscal, que exerceix l'acusació per mitjà de la defensa dels interessos de les víctimes, sol·licita la seva declaració, però sense protegir-les. És a dir, no ho fa amb la protecció que estableix la llei per a les presumptes víctimes.
- **Accés il·lícit als continguts de terminals telefònics de les persones migrants detingudes per la Policia Nacional.** S'han detectat casos en què s'accedeix al contingut dels telèfons al·legant l'autorització voluntària de les persones detingudes sense assistència legal. En aquest sentit, hi ha jurisprudència del Tribunal Suprem,¹⁴⁴ que va expressar la seva posició davant "els casos en què la suposada autorització és atorgada per aquells que estan detinguts en poder de les forces policials, en condicions anímiques que han estat qualificades d'intimidació ambiental" (STS 1451/2003, de 26 de novembre). S'hi evidencia també la possible "coacció que representa la presència dels agents de l'autoritat —sigui desitjada o no—; en aquest cas, manca la serenitat necessària per actuar amb llibertat"¹⁴⁵. Concretament, la jurisprudència estableix que "el consentiment atorgat en aquestes condicions és un consentiment defectuós i ineficax" i insisteix en "la situació de detenció de l'interessat", que "només pot atorgar validesa al consentiment quan es

“ les persones acabades d'arribar (...) no reben la protecció que estableix la llei ni els beneficis que els promet la policia ”

140 La Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, en l'article 59, estableix que "L'estranger que es trobi irregularment a Espanya i que formuli una denúncia d'autoria de l'article 318 bis del C.P. podrà obtenir autorització de residència, treball i facilitats per a la seva integració, seguretat i protecció". <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-5448p=20230509&t-n=1#a59>

141 Llei orgànica 19/1994, de 23 de desembre, de protecció de testimonis i perits en causes criminals. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1994-28510>

142 Protecció de testimonis. <https://vlex.es/vid/proteccion-testigos-391382366>

143 Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la Víctima de Delicte. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4606>

144 STS 1451/2003, 26 de novembre de 2003. <https://vlex.es/vid/ciudadanos-inviolabilidad-domiciliaria-ma-17727679>

145 STS, 20 de setembre de 1994. <https://vlex.es/vid/54081452>

dona amb l'assistència de l'advocat defensor, al qual tot detingut té dret, d'acord amb els articles [17.3](#) i [24.2](#) de la [C. E.](#), i [520](#) de la llei d'enjudiciament criminal, perquè la presència de l'advocat, que intervé, precisament, en defensa dels drets del detingut, es configura com un element de legitimació de l'autorització atorgada i garant de la llibertat de decisió de l'interessat i de la seva informació sobre aquesta decisió¹⁴⁶.

- **Una situació identificada per aquesta investigació al CATE és especialment greu. Es tracta de la separació d'una nena del seu pare que, havent estat identificat erròniament com a presumpte patró per la policia i després absolt, tenia tota la documentació que confirmava que ell era el pare. A més, la nena té els cognoms del pare.** Aquesta nena va ser registrada com a menor no acompanyada i es van ignorar les explicacions del pare. La van separar de l'únic progenitor i ho van fer després de la mort de la seva mare en el trajecte. El pare no va tenir notícies de la seva filla fins que va sortir de la presó preventiva i absolt, més d'un any després. Tarik (EA7) ho explica així: "Van posar la nena com a menor no acompanyada, la nena té els meus cognoms... encara que té els meus cognoms amb tots els papers, els vaig dir que tenia els papers de la nena al telèfon. Vaig sortir un any i tres mesos després [de la presó] i vaig començar a buscar la nena. Ningú no va venir a explicar-me res de la meva filla". Aquest pare la va buscar pels seus propis mitjans i per la seva iniciativa fins que la va trobar.

Un cop assenyalats o identificats com a patrons, la majoria dels presumptes conductors de l'embarcació¹⁴⁷ són processats per delictes de tràfic il·lícit de migrants amb circumstàncies agreujants, sentenciats a penes de presó¹⁴⁸. Es considera que les seves accions van posar en greu perill la vida i la seguretat dels passatgers, o que van acceptar que els passatgers es van enfrontar a un alt risc de mort o lesions greus durant la travessia marítima. A més, si hi ha persones que moren durant la travessia, les penes del presumpte patró de l'embarcació augmenten d'un a quatre anys per cada mort, perquè s'afegeixen càrrecs d'homicidi o homicidi involuntari¹⁴⁹. Això passa, de vegades, encara que no hi hagi autòpsies ni cossos (E2).

Tenint en compte tot això, és important esmentar que l'Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte va assenyalar el 2022 que **"les operacions contra el tràfic de migrants a Canàries no encerten, ja que se centren en la persecució dels conductors d'embarcacions¹⁵⁰ i aquestes "poques vegades s'associen a un grup delictiu organitzat i, si ho fan, solen representar actors de baix nivell¹⁵¹. Segons la fiscal delegada de Tràfic de Persones i Estrangers de Canàries, Teseida García García, "la majoria de les persones que nosaltres condemnem com a patrons també són immigrants, que pretenen tenir una vida millor i que ni tan sols formen part d'aquestes organitzacions, sinó que són l'última baula¹⁵².**

Advocats especialitzats en aquesta matèria van assenyalar l'existència de diversos casos de procediments penals, en els quals els testimonis donaven informació sobre les estructures i les dinàmiques de funcionament de les persones que organitzen les embarcacions. Tanmateix, **aquestes qüestions no solen ser inves-**

**“es operacions
contra el tràfic
de migrants a
Canàries no
encerten”**

146 Aquestes sentències equiparan el dret fonamental a la inviolabilitat del domicili amb el del secret de les comunicacions i la intimitat.

147 De l'anglès, *boat driver*.

148 https://www.unodc.org/res/som/docs/Observatory_StoryMap_3_NorthWestAfrica.pdf, p. 28

149 https://www.unodc.org/res/som/docs/Observatory_StoryMap_3_NorthWestAfrica.pdf, p. 28

150 Traducció de l'anglès, "boat drivers"

151 https://www.unodc.org/res/som/docs/Observatory_StoryMap_3_NorthWestAfrica.pdf, p. 27-28

152 https://www-3cat-cat.translate.google.com/324/els-patrons-de-les-pateres-lultima-baula-de-les-mafies-de-trafic-de-persones/noticia/3285222/?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=es&_x_tr_hl=es&_x_tr_pto=wapp

tigades ni constitueixen elements fonamentals d'investigació en el procediment judicial. En aquest sentit, s'ha detectat que les persones migrants donen el número de telèfon dels suposats intermediaris, però la policia no fa servir aquestes dades per investigar. Per tant, i en definitiva, la narrativa permanent que fa referència a les màfies és una qüestió estètica que castiga cruelment les persones migrants amb penes injustes de presó i les condemna no només a presó sinó també a la irregularitat. **A diferència de la narrativa i els mitjans de comunicació, la lluita contra el crim organitzat no es reflecteix en els processos penals ni en la protecció de les presump-tes víctimes.**

4.3.2 Anàlisi quantitativa de les detencions i les investigacions

El Sistema Estadístic de Delictes del Ministeri de l'Interior recull el nombre de persones detingudes en aigües i costes espanyoles i investigades en relació amb l'article 318 bis del C.P. Les dades analitzades en aquest apartat s'han obtingut per mitjà del portal de transparència i l'anàlisi de les sentències publicades a poderjudicial.es i sistematitzades per Daniel Arencibia. Segons dades del Ministeri de l'Interior¹⁵³, des del 2018, el nombre de persones detingudes i investigades ha crescut exponencialment, passant de 126 el 2020 a 352 el 2023. **És a dir, un augment del 279 %. Només entre el 2020 i el 2023, un total de 1049 persones han estat detingudes i investigades a tot l'Estat, en aplicació de l'article 318 bis del C. P. en el context del mar i la platja.** Es tracta d'un increment significatiu, que està lligat a la narrativa de la lluita contra les presumptes màfies i que, com ja s'ha esmentat anteriorment, no es correspon amb la realitat. Més aviat, respon a una lògica de criminalització i càstig de les persones que migren. Aquest increment es reflecteix en el Gràfic 1 i la Taula 1, que detallen les detencions i investigacions relacionades amb l'article 318 bis del C. P., desagregades per província. Ambdues anàlisis detallen l'augment del fenomen de criminalització existent a l'Estat espanyol.

Cal destacar que, segons fonts policials publicades a la premsa, el 2021, van ser detingudes 202 persones per suposadament actuar com a patrons d'embarcacions que arribaven a Canàries, segons la Policia Nacional,¹⁵⁴ en contrast amb les 37 detencions i investigacions registrades en les dades facilitades pel Ministeri de l'Interior, a través del Portal de Transparència. Segons una comunicació del Ministeri de l'Interior a una font periodística, el 2023 van ser detingudes 147 persones a Canàries¹⁵⁵, mentre que segons les dades del Portal de Transparència se'n comptabilitzen 136. **Aquestes xifres indiquen un desajust entre les dades publicades pel Ministeri de l'Interior i les facilitades a través del Portal de la Transparència.**

Pel que fa a Canàries, destaca el nombre de persones detingudes a Las Palmas, que el 2023 va arribar a 108 persones, i representa gairebé una tercera part de la xifra total de detencions que van tenir lloc el 2023 al conjunt de l'Estat. Segons fonts policials, el 2024, fins al 27 de setembre, només a la província de Las Palmas s'han detingut 75 persones, de les quals 71 van ingressar directament a presó preventiva¹⁵⁶.

En diverses ocasions s'han publicat dades sobre detencions i investigacions de presumptes patrons en actes públics i a

“A la pràctica, això implica un augment de l'ús del Codi Penal en el control migratori que es materialitza en un augment de l'entrada a la presó de persones estrangeres migrants, acabades d'arribar, que han sobreviscut a un trajecte perillós i potencialment traumàtic”

¹⁵³ Sol·licitud d'informació al Portal de la Transparència tramitada per Daniel Arencibia, el 9 d'agost de 2024, expedient número 001-094770

¹⁵⁴ El Diario.es, 3 de gener de 2022, https://www.eldiario.es/canariasahora/migraciones/detenidos-200-patrones-dedicaban-trafico-migrantes-africa-canarias_1_8627308.html

¹⁵⁵ Moreno, F., 7 d'abril de 2024 <https://www.3cat.cat/324/els-patrones-de-les-pateres-ultima-baula-de-les-mafies-de-trafic-de-persones/noticia/3285222/>

¹⁵⁶ Canarias7, 27 de setembre de 2024 <https://www.canarias7.es/canarias/gran-canaria/policia-nacional-detenido-ano-palmas-patrones-pateras-20240927202539-nt.html>

Detinguts i investigats per província

GOBIERNO DE ESPAÑA MINISTERIO DEL INTERIOR SECRETARÍA DE ESTADO DE SEGURIDAD Y JUSTICIA **sej** SERVICIO CENTRAL DE INVESTIGACIONES POLICIALES

DETENCIONES E INVESTIGADOS

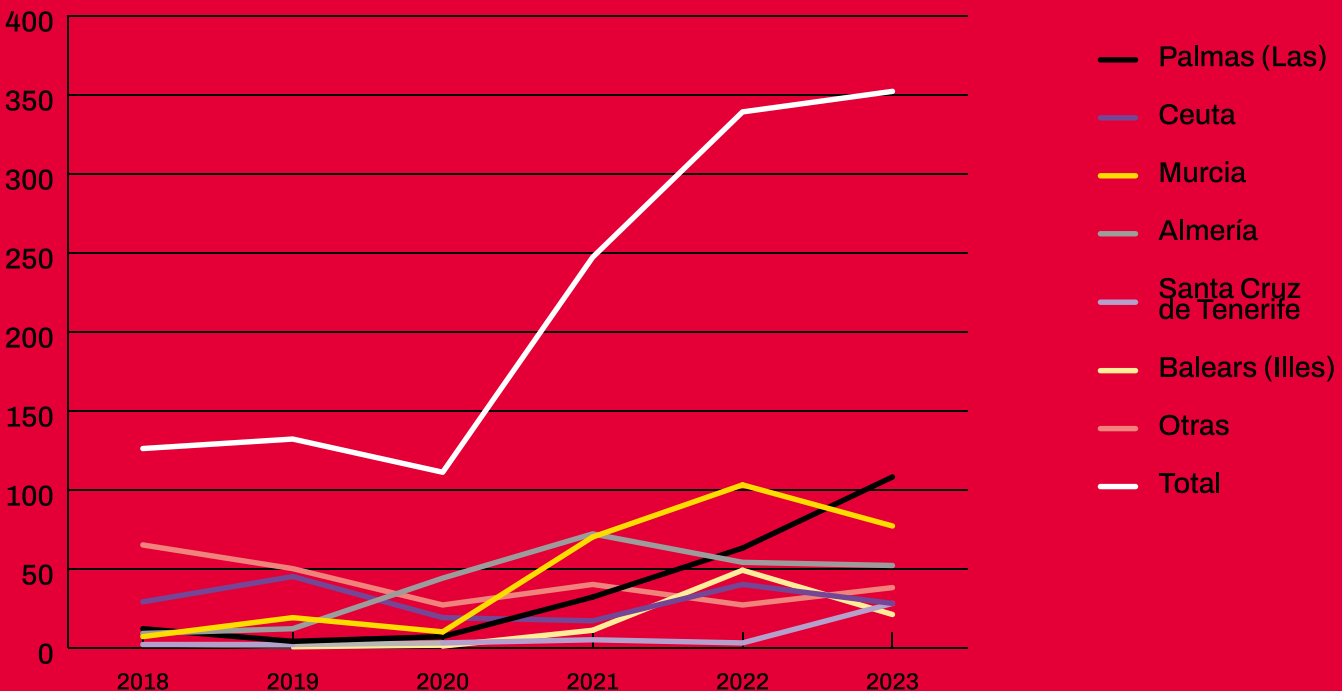
TRÁFICO ILEGAL/INMIGRACIÓN CLANDESTINA FAVORECIENDO ENTRADA/TRÁNSITO

Se computan artículos 318 bis. 1 del C.P. tráfico ilegal/inmigración clandestina que favorezca la entrada o tránsito

Lugar específico del hecho: **MAR Y PLAYA**

PROVINCIA	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	TOTAL	
Palmas (Las)	55	285	151	104	10	12	7	20	2	3	0	5	15	0	6	5	1	12	4	7	32	63	100	613	
Ceuta	10	30	27	165	57	1	1	0	0	1	1	1	8	1	20	24	17	29	45	19	17	40	28	518	
Murcia	0	3	8	0	0	2	0	4	3	0	3	0	2	8	12	2	1	7	19	10	38	103	77	394	
Almería	1	0	0	0	4	17	1	2	2	4	0	8	2	6	12	14	11	9	12	44	32	54	52	321	
Cádiz	2	21	19	14	27	0	8	7	5	8	8	8	0	5	16	11	27	40	18	10	20	8	13	295	
Santa Cruz de Tenerife	0	0	1	0	0	3	8	121	39	0	0	1	1	0	0	0	2	2	3	5	3	28	254		
Mérida	0	1	8	3	12	2	0	0	3	1	2	0	4	2	9	0	5	3	10	7	4	13	17	113	
Baleares (Illes)	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0	10	2	0	1	11	49	21	100	
Málaga	7	3	2	1	7	11	4	0	0	2	0	0	0	0	1	5	5	2	5	8	3	5	5	58	
Granada	1	3	5	1	9	11	2	0	0	1	0	0	1	0	0	0	2	2	0	1	8	0	0	57	
Segovia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0	15	
Alicante/Olivaert	0	2	4	0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	5	3	0	11	
Girona	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	7	
Madrid	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
Sevilla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	8	1	0	5	
Barcelona	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	1	2	3	
Alicante	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
Huelva	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	
València/València	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	8	0	0	1	
Bàscia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Total	76	322	205	288	116	54	37	365	74	22	19	29	31	28	67	57	80	126	132	111	247	329	352	2991	

Taula 1, de dades relatives a detencions i investigacions (article 318 bis del C. P., en entrades per mar i platja). Portal de Transparència.

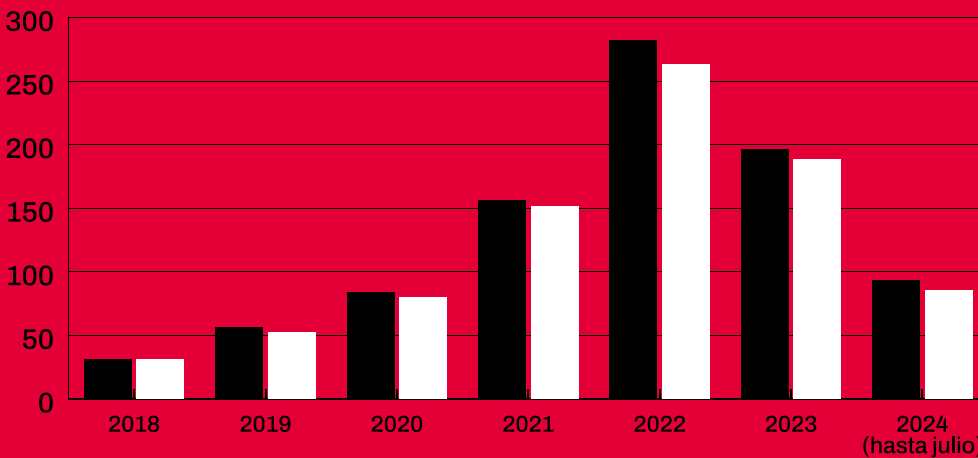
Gràfic 3. Detencions i investigacions de tràfic il·legal/immigració clandestina, afavorint l'entrada/trànsit (es computa l'article 318 bis.1 del C. P.) per via marítima. Font: Ministeri de l'Interior mitjançant Sol·licitud d'informació al Portal de la Transparència, tramitada per Daniel Arençibia, el 9 d'agost de 2024, amb expedient núm. 001-094770

SENTENCIAS art. 318 bis CP desde 01/01/2018 (Solo llegadas por mar. No incluye homicidio imprudente)														Publicadas en CENDOJ						
Provincia	Mujeres	Pres. Prev. (Días)	STATÍSTAS				CONFORMIDAD			NO CONFORMIDAD			TOTAL				FCE	Sent.	Apels.	Casas
			Atacados	No.	SI	No consta	Acepta	%	Años	No const.	Fiscalizado	Años	Atacados	Condones	Años	Sup.				
Las Palmas	4912	287	221	188	5	40	184	83%	3,03	37	6,85	4,20	8	213	3,19	136	121	7	3	
2018	388	452	13	7	1	4	3	15%	4,29	11	8,00	4,05	0	13	4,08	4	5	1	0	
2019	251	328	16	8	0	4	9	80%	2,88	8	8,00	4,00	0	15	3,31	15	7	1	0	
2020	236	278	14	4	0	10	11	79%	2,83	3	6,67	4,33	0	14	3,15	2	8	0	0	
2021	870	256	50	33	1	16	46	52%	3,04	4	5,50	4,66	1	49	3,14	29	27	1	0	
2022	1081	279	50	53	2	8	63	90%	3,01	3	7,22	4,58	5	57	3,08	62	40	3	1	
2023	877	370	21	20	0	0	19	90%	3,11	2		4,00	0	21	3,19	23	16	1	0	
2024	488	256	16	14	0	0	18	88%	3,07	2	3,83		2	14	3,07	9	0	0	0	
SC Tenerife	1222	399	68	99		9	42	62%	2,92	26	6,31	4,04	11	55	3,19	22	23		3	
2018	26	231	3	3	0	0	3	100%	2,50	0			0	3	2,50	2	1	0	0	
2019	0		0	0	0	0	0			0			0	0		0	0	0	0	
2020	67	454	0	6	0	0	6	100%	3,00	0			0	6	3,00	0	1	0	0	
2021	352	240	15	15	0	0	15	100%	3,00	0			0	15	3,00	7	7	0	0	
2022	307	352	20	18	0	2	10	50%	2,90	10	6,00	4,50	8	12	5,17	5	5	1	0	
2023	422	519	21	17	0	4	8	28%	2,94	15	6,62	3,75	5	16	3,30	8	8	2	0	
2024	48	631	3	0	0	3	2	67%	4,00	1		6,00	0	3	4,67	0	1	0	0	

Taula 2. Anàlisi de les sentències elaborat per Daniel Arencibia.

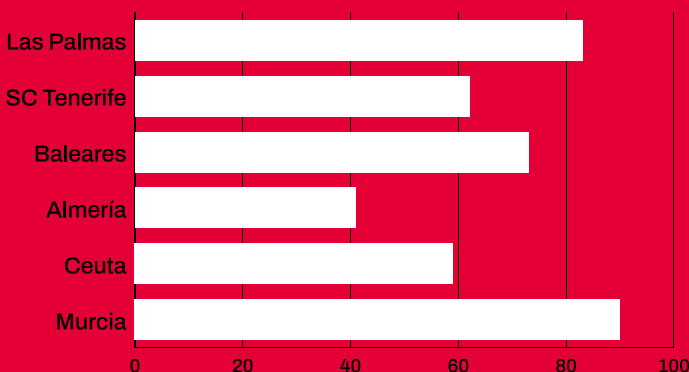
SENTENCIAS art. 318 bis CP desde 01/01/2018 (Solo llegadas por mar. No incluye las penas por homicidio imprudente)														Publicadas en CENDOJ						
Provincia	Mujeres	Pres. Prev. (Días)	STATÍSTAS				CONFORMIDAD			NO CONFORMIDAD			TOTAL				FCE	Sent.	Apels.	Casas
			Atacados	No.	SI	No consta	Acepta	%	Años	No const.	Fiscalizado	Años	Atacados	Condones	Años	Sup.				
Las Palmas	4912	287	221	188	5	40	184	83%	3,03	37	6,85	4,20	8	213	3,19	136	121	7	3	
SC Tenerife	1222	399	68	99		9	42	62%	2,92	26	6,31	4,04	11	55	3,19	22	23		3	
Baleares	529	176	40	34	12	11	29	73%	2,27	11	5,45	4,30	6	34	2,90	22	5	32	3	
Almería	2581	305	232	24	54	118	91	41%	3,48	112	6,68	4,86	8	214	4,16	9	134	138	55	2
Ceuta	555	317	132	5	111	4	72	59%	2,30	50	3,23	2,29	13	131	2,38	38	67	3	0	
Murcia	2100	230	228	19	31	171	206	90%	2,08	22	5,22	4,45	2	226	2,30	1	143	154	6	3
TOTAL	11890	381	901	292	213	354	613	69%	2,65	278	5,91	4,12	48	863	3,04	71	420	336	77	3

Persones acusades i condemnades 2018-2024

Gràfic 4. SENTÈNCIES art. 318 bis Codi Penal des de 01/01/2018 (Només arribades per mar. No incloses les sentències per homicidi imprudent).

Percentatge de conformitats 2018-2024

Gràfic 5. Percentatges de conformitats respecte al nombre total d'acusacions per cada comunitat autònoma, entre gener de 2018 i juliol de 2024.

la premsa¹⁵⁷, en el que podria ser un esforç estètic per part de les Forces i Cossos de Seguretat per demostrar els resultats de “la lluita contra el crim organitzat”. Aquest fet contrasta amb la manca d’investigació i de proves sòlides en les acusacions.

A la pràctica, això **implica un augment de l’ús del Codi Penal en el control migratori que es materialitza en un augment de l’entrada a la presó de persones estrangeres migrants, acabades d’arribar, que han sobreviscut a un trajecte perillós i potencialment traumàtic, amb el coneixement que no pertanyen a organitzacions criminals, sinó que, al contrari, com assenyala l’Oficina de Nacions Unides contra la Droga i el Delicte¹⁵⁸, són objecte d’una “activitat delictiva forçada” quan pretenien fer el viatge com un passatger més.** Segons les dades disponibles, obtingudes de l’anàlisi de les sentències publicades entre gener de 2018 i juliol de 2024, el nombre de persones acusades i condemnades per afavorir la immigració irregular en el conjunt de l’Estat **va ser el 2022, nou vegades superior al de 2018.** Ha augmentat de 31 persones acusades, el 2018, a 282 el 2022, i a 196 el 2023. En els primers sis mesos del 2024, s’han imputat 93 persones.

4.3.3 Anàlisi de les sentències

De l’anàlisi de les sentències publicades des del 2018, cal destacar-ne **l’elevat percentatge de conformitats amb l’acusació formulada per la Fiscalia.** Concretament, des del gener de 2018, fins al juliol del 2024, de les 901 acusacions en sentències publicades, en 623 (69 %) dels casos, els acusats van rebre la seva pena en conformitat. A això hi contribueixen diversos factors:

El mateix Estat assegura la prova que s’utilitzaran en l’acusació i ordena l’expulsió de les persones que podrien actuar com a testimonis de la defensa, que esdevenen il·localitzables quan el judici se celebra deu mesos després. Un cop garantida la prova de l’acusació, els advocats i les advocades informen els i les clients de les enormes dificultats d’implementar la defensa sense el testimoni de la resta de passatgers que van presenciar els fets.

La Fiscalia “castiga” greument l’acusat per insistir en la seva innocència. Tot i que la Circular 5/2011 FGE, de 2 de novembre, sobre criteris per a la unitat d’actuació especialitzada del Ministeri Fiscal en matèria d’estrangeria i immigració¹⁵⁹ preveu la reducció de la pena (de dos a quatre anys) quan la persona acusada sol·licita la seva pròpia migració (ella mateixa fa el trajecte migratori), la Fiscalia només ofereix aquesta reducció si hi ha conformitat i la celebració del judici oral, amb la corresponent pràctica de la prova. Si la persona acusada persisteix en la seva innocència, la Fiscalia eleva la sol·licitud de pena al següent nivell (quatre a vuit anys), sent vuit anys la pena més repetida entre les sol·licitades per la Fiscalia de Las Palmas i set anys la més habitual entre les sol·licitades per la Fiscalia de Santa Cruz de Tenerife.

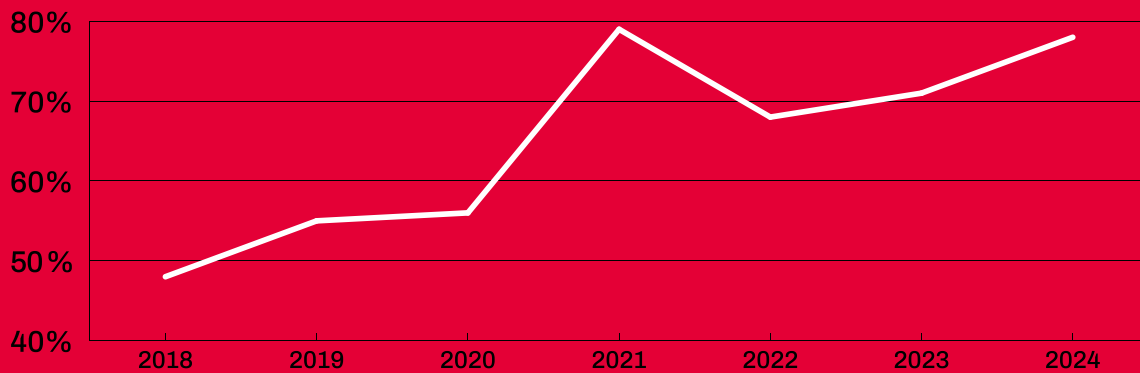
Així, l’alt nivell de conformitats està relacionat amb diversos factors que posen en qüestió els drets fonamentals de les persones acusades, especialment el dret a la legítima defensa. **Les pràctiques excepcionals i les irregularitats en la defensa de les persones migrants són permeses per una estructura racista que afecta de manera diferent la població migrant que arriba per vies irregulars:** des de la inseguretat jurídica en la detenció al CATE, fins a la situació d’aïllament i indefensió a la presó, passant per la manca d’esforç probatori per a les condemnes i l’ús sistemàtic de la presó preventiva com a mesura cautelar.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte, 8 de desembre de 2021. https://www.unodc.org/res/som/docs/Observatory_StoryMap_2_Final_2021.12.07.pdf

¹⁵⁹ Fiscalia General de l’Estat, Circular 5/2011, de 2 de novembre, sobre criteris per a la unitat d’actuació especialitzada del Ministeri Fiscal en matèria d’estrangeria i immigració. https://www.boe.es/buscar/abrir_fiscalia.php?id=FIS-C-2011-00005.pdf

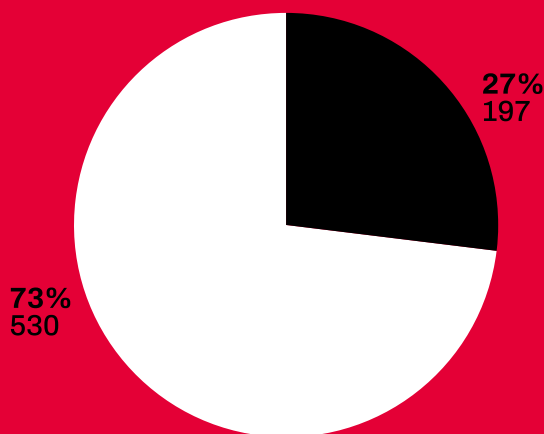
Evolució del percentatge de conformitats 2018-024

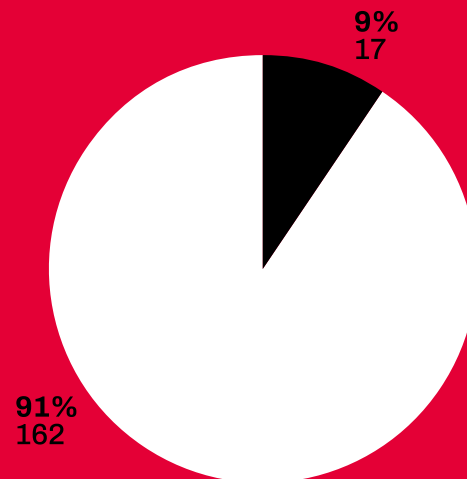
Gràfic 6. Evolució del percentatge de conformitats respecte al total d'acusacions entre 2018 i juliol de 2024.

Canarias, Balears, Murcia, Almería y Ceuta

Las Palmas

No conformidades
 Conformidades

No conformidades
 Conformidades

Gràfics 7 i 8.

Percentatge de conformitats respecte a les acusacions entre 2021 i juliol de 2024 a Las Palmas i total de comunitats autònomes analitzades (Las Palmas, Tenerife, Múrcia, Almeria, Balears).

Las Palmas	No-conformidad	Absolución	% de absolución
2022	9	5	56
2023	2	0	0
2024	2	2	100
S.C. Tenerife	No-conformidad	Absolución	% de absolución
2022	10	8	80
2023	15	5	33
2024	1	0	0

Taula 3.

Percentatges d'absolució en casos de no conformitat. Font pròpia.

Si ens fixem en les dades desagregades per províncies (Figura 3), cal destacar que els nivells de conformitat són especialment alts a Múrcia (90 %) i a Las Palmas (83 %). A més, es pot observar que es tracta d'una tendència a l'alça (Gràfic 4). Si ens centrem només en els últims quatre anys, **entre 2021 i juliol de 2024, el percentatge de conformitats a Las Palmas arriba al 91 %**, en contrast amb la mitjana del 73 % del total de comunitats analitzades (Las Palmas, Santa Cruz de Tenerife, Múrcia, Almeria, Balears, Ceuta).

Cal destacar que, a Canàries, la majoria de les persones que no van declarar conformitat amb la pena han estat absoltes entre 2022 i 2024 (de 39 persones, 20 han estat absoltes). També cal recordar que, en aplicació de l'article 6.3.d del Conveni Europeu de Drets Humans, el Tribunal Europeu de Drets Humans¹⁶⁰ ha vetat condemnes basades exclusivament en el testimoni de testimonis protegits, i ha exigint una corroboració objectiva que poques vegades concorre en la investigació d'aquest delictes a Canàries. El Tribunal Constitucional¹⁶¹ i el Tribunal Suprem¹⁶² ratifiquen el requisit de corroboració objectiva per enervar la presumpció d'innocència. Les audiències provincials¹⁶³ absolen progressivament les persones acusades de manera més habitual quan es planteja aquesta objecció.

A Tenerife, el 80 % de les persones que no van declarar conformitat van ser absoltes el 2022, i el 56 % a Las Palmas. Les xifres d'absolució a Canàries indiquen que, quan les persones no es conformen amb la pena i defensen la seva innocència en un judici mitjà, el 45 % són absoltes¹⁶⁴. En sortir de la presó, les persones absoltes no tenen accés al sistema d'atenció humanitària. Els recursos no les admeten i, per tant, solen romandre en una situació greu de vulnerabilitat i desprotecció.

D'altra banda, el fet que la majoria dels casos amb judici oral que no accepten les conformitats acabin en absolució és conseqüència de la manca d'esforç probatori i de la feblesa de les proves per les quals es condemna. Això fa que sigui especialment preocupant, pel que fa als drets fonamentals, l'alt nivell de conformitats, que implica que les persones acceptin els càrrecs i quedin amb antecedents penals de forma gairebé automàtica. En conseqüència, la seva regularització es veu obstaculitzada i, per tant, és molt probable que es trobin en situació de carrer, sense accés als recursos d'acollida i sense possibilitat de regularització a curt termini.

L'alt nivell de compliment a Canàries sembla estar relacionat amb el **desincentivament de l'exercici de la legítima defensa**

160 STEDH 31/10/2021, cas Solakov [ING] contra "l'Antiga República Iugoslava de Macedònia", § 57; STEDH 19/02/2013, cas Gani c. Espanya [ESP], § 41; STEDH 06/12/2012, cas Pesukic c. Suïssa [ING], § 45; STEDH 19/07/2012, cas Hümmer c. Alemanya [ING], § 38; STEDH 15/12/2011, cas Al-Khawaja y Tahery c. Regne Unit [ING], § 127, § 147; STEDH 20/04/2006, cas Carta [FRA]; STEDH 22/11/2005, caso Taal contra Estonia [ING]; STEDH 10/11/2005, caso Bocos-Cuesta [ING]; STEDH 25/05/2004, caso Cornelis c. Holanda; STEDH 28/03/2002, cas Birutis i altres c. Lituània [ING], § 29; STEDH 14/02/2002, cas Visser c. Holanda [ING], § 53, § 55; STEDH 09/03/1999, cas Lucà contra Itàlia [FRA], § 39; STEDH 23/04/1997, cas Van Mechelen i altres c. Holanda [ING], § 52-54; STEDH 26/03/1996, cas Doorson c. Holanda [ING], § 69-76; STEDH 15/06/1992, cas Lüdi c. Suïssa [ING]; STEDH 19/12/1990, cas Delta c. França [ING]; STEDH 27/09/1990, cas Windisch c. Àustria [ESP], § 28; STEDH 20/11/1989, caso Kostovski c. Holanda [ESP], § 42

161 STC 75/2013, S.1a, 08/04/2013, FJ3-FJ5

162 STS 580/2019, S.1ª, 26/11/2019, FJ2 ESTIMA; STS 296/2019, S.1ª, 04/06/2019, FJ2-3 ESTIMA; STS 706/2018, S.1ª, 15/01/2019, FJ2 ESTIMA; STS 852/2016, S.1ª, 11/11/2016, FJ6 ESTIMA; STS 157/2015, S.1ª, 09/03/2015, FJ13 PROVA NULA; STS 51/2015, S.1ª, 29/01/2015, FJ1 ESTIMA; STS 100/2012, S.1ª, 23/02/2012, FJ4 ESTIMA; STS 649/2010, S.1ª, 18/06/2010, FJ11 ESTIMA; STS 378/2009, S.1ª, 27/03/2009, FJ6 ESTIMA; STS 828/2005, S.1ª, 27/06/2005, FJ1 PROVA NULA

163 Vegeu: SAP Las Palmas, S. 1a, 304/2024, 23/07/2024, FJ3 ABSUELVE SAP Balears S. 2ª, 45/2024, 29/01/2024, FJ13, ABSUELVE, SAP Almeria 365/2019, 23/09/2019, FJ1 ABSUELVE, o SAP Las Palmas S. 2ª, 114/2008, 19/09/2008, FJ1 ABSUELVE.

164 Segons les dades disponibles en les sentències publicades entre gener de 2018 i juliol de 2024.

“Les xifres d'absolució a Canàries indiquen que, quan les persones no es conformen amb la pena i defensen la seva innocència en un judici mitjà, el 45 % són absoltes”

per la no aplicació del subtípus atenuat de l'article 318 bis 6 del C.P., que permet reduir la pena de dos a quatre anys quan la persona condemnada va buscar la seva pròpia migració¹⁶⁵, en aquells casos en què la persona no es conforma amb la pena i decideix anar a judici.

En la majoria dels casos en què la persona acusada accepta la pena sol·licitada per la Fiscalia, és a dir, declara la seva conformitat, a Canàries reconeixen el subtípus atenuat del 318 bis 6 del C. P., que deixa les penes entre dos i quatre anys. Tanmateix, quan la persona acusada no accepta la proposta de tres anys de la Fiscalia i demana passar a la fase de prova per demostrar la seva innocència, la Fiscalia demana almenys sis anys, i arriba a demanar fins a set anys i vuit anys. Això es va produir en gairebé tots els 64 casos de no conformitat, amb l'excepció de cinc casos, en què la sanció proposada va ser igual o inferior a quatre anys.

La no aplicació del subtípus atenuat en casos de no conformitat a Canàries es reflecteix en l'anàlisi de les dades de les sentències publicades entre 2018 i 2024: **el 85 % de les persones que van declarar conformitat amb la seva sentència van ser condemnades a tres anys o menys de presó a Las Palmas (95 % a Tenerife), mentre que de les que no es van conformar amb la pena, a Las Palmas, el 57 % han estat acusades a vuit anys de presó, i el 25 % a sis i set anys, i a Santa Cruz de Tenerife, el 100 % a sis i set anys de presó.**

La por que la pena eventual, en lloc de tres anys de presó, sigui de set o vuit anys, sumada al fet que en el moment del judici les persones acusades ja **hagin complert part de la pena en presó preventiva, fins a dos anys**, i la pràctica sistemàtica de descartar testimonis útils per a la defensa que passaran a ser il·lucalitzables quan se celebri el judici, fa que **moltes persones vegin restringit el seu dret a la legítima defensa**. Pel que fa a l'ús de la presó preventiva de forma indiscriminada en els casos de persones acusades de ser patrons, cal destacar que el fet que s'allegui que hi ha un alt risc de fuga, perquè es troben en una situació administrativa irregular i no tenen un domicili fix, **implica una discriminació de facto pel fet de ser persones migrades**.

També s'ha identificat que **la pena proposada en la majoria dels casos a Canàries (tres anys) pel subtípus atenuat és superior a la proposada per al mateix cas a les altres províncies analitzades** (dos anys a les Illes Balears, Ceuta i Almeria; dos anys i un mes o dos anys i un dia a Múrcia). És a dir, **a les Illes Balears, Ceuta i Almeria, en situar la sentència en dos anys, se suspèn l'execució de la pena el dia de la sentència i s'aplica l'article 80.2 del Codi Penal¹⁶⁶**, de manera que les persones condemnades ja no es troben privades de llibertat i poden continuar el seu trajecte després de 196, 170 i 218 dies, respectivament.

Mentre que, **a Canàries, el 86 % de les penes són de tres anys o més de presó, a la resta de la Península, el 71 % són penes inferiors a tres anys**. Cal destacar que a Canàries només l'1 % de les penes són inferiors a dos anys (impliquen no complir una condemna en privació de llibertat), mentre que, a la resta de l'Estat, les penes inferiors a dos anys representen el 23 %. **En definitiva, això significa que a Canàries es castiguen les persones migrants amb penes majors que a la resta de la península. Aquest fet reflecteix una aplicació excessivament dispar de la llei que s'hauria de resoldre**

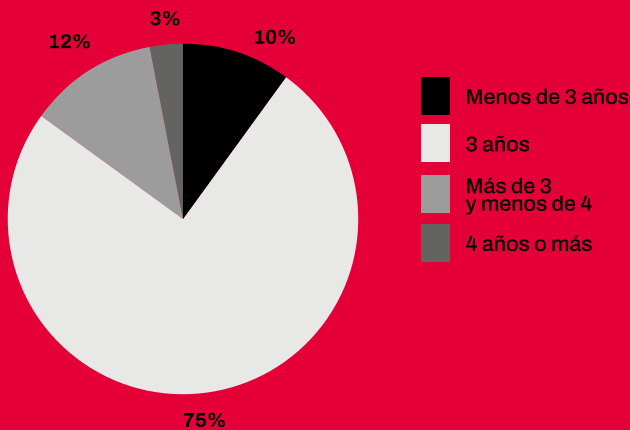
“Pel que fa a l'ús de la presó preventiva de forma indiscriminada en els casos de persones acusades de ser patrons, cal destacar que el fet que s'al·legui que hi ha un alt risc de fuga, perquè es troben en una situació administrativa irregular i no tenen un domicili fix, implica una discriminació de facto pel fet de ser persones migrades”

¹⁶⁵ Segons la [Circular 5/2011](#) QUINZENA.- S'ha d'apreciar en tot cas el subtípus privilegiat de l'article 318 bis 6 CP quan existeixi un parentiu entre l'autor del delictes i la víctima, sense cap altra intenció que col·laborar amb el familiar a petició de la víctima o en el seu benefici. Es podrà valorar, segons les circumstàncies concurrents, quan “l'autor hagi participat en l'acció com a mitjà per aconseguir la seva pròpia immigració”. Al contrari, no es podrà valorar en relació amb els agents de l'autoritat corruptes o quan s'acredita la intenció de dur a terme nous actes de la mateixa naturalesa”.

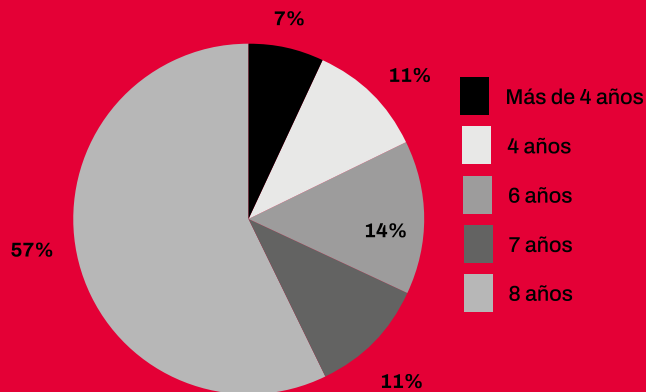
¹⁶⁶ “Seran condicions necessàries per a la suspensió de l'execució de la pena, les següents: (...) 2. Que la pena o la suma de les imposades no superi els dos anys, sense incloure en aquest còmput les derivades de l'impagament de la multa”.

Anys de condemna a Las Palmas

Conformitat

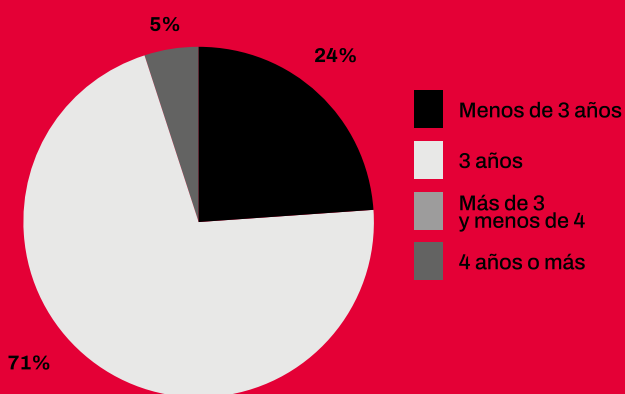

No-Conformitat

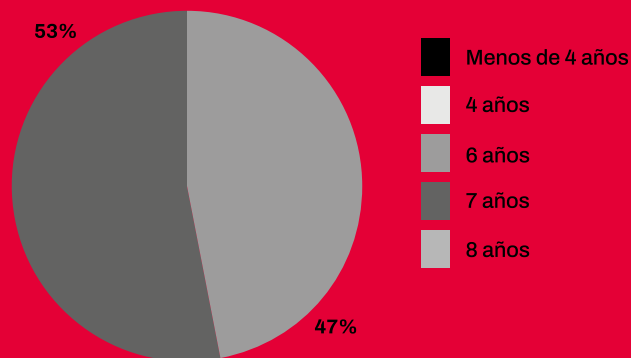

Anys de condemna en Tenerife

Conformitat

No-Conformitat

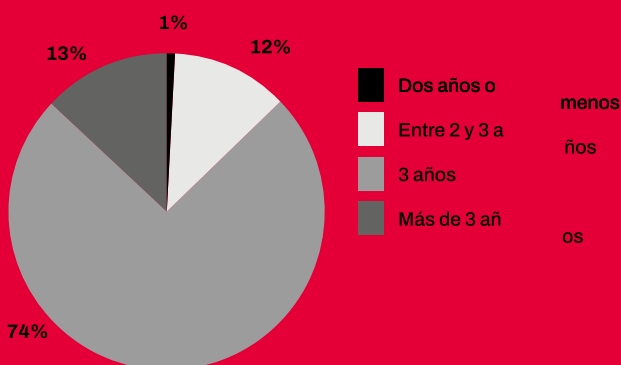

Gràfics 9, 10, 11 i 12.

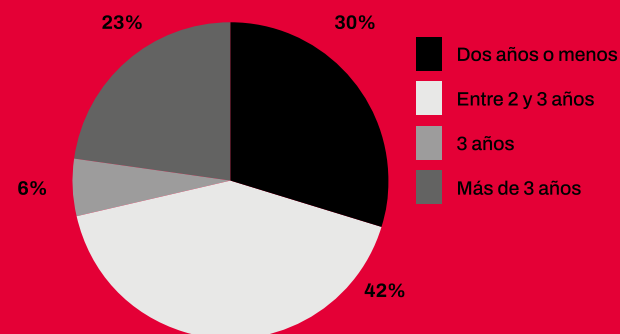
Anàlisi comparativa del % dels casos, segons anys de condemna en conformitat i no conformitat a les províncies de Las Palmas i Santa Cruz de Tenerife. Per als casos de no conformitat, els percentatges s'han obtingut comptant només les penes en què consten els anys de presó (hi ha un 24 % de penes a Las Palmas en què no consten els anys de presó, i un 42 % a Santa Cruz de Tenerife).

Penas en conformitat 2018-2024

Canarias

Baleares, Almería, Ceuta y Murcia

Gràfics 13 i 14.

Percentatge de penes segons anys de condemna a Canàries i a la resta de la Península, a partir de les sentències publicades entre el 2018 i el juliol del 2024.

tan aviat com es pugui. Els gràfics següents reflecteixen aquesta aplicació diferenciada de la llei que castiga amb penes més elevades a les persones que arriben per vies marítimes a Canàries.

S'ha argumentat per la Fiscalia que el motiu per sol·licitar penes més altes a Canàries correspon al risc més elevat de trajectes que travessen l'Atlàntic. No obstant això, la Fiscalia de Canàries exigeix penes idèntiques en situacions de risc completament heterogènies, en molts casos, menys arriscades que travessar 260 quilòmetres del Mediterrani des d'Algèria fins a les Illes Balears (on la Fiscalia sol·licita penes de dos anys). Per exemple, quan la persona acusada no declara conformitat, la Fiscalia de Canàries ha sol·licitat penes de vuit anys sota l'article 318 bis del C. P., tant si la travessia dura dos dies o catorze dies; si va navegar 204 km o 1380 km; si hi consta o no manca de menjar o beguda; si no hi ha morts o si hi ha 13 morts; si hi ha o no persones lesionades; si hi ha o no infants i dones a bord; si hi concorren o no amenaces; si hi ha o no 25 o 103 persones a bord; si les persones acusades van organitzar o no 1 o 7 viatges consecutius; si la persona acusada és o no un reincident; si la persona acusada va prendre o no el timó, va distribuir menjar a bord, va reparar el motor trencat o va mirar el GPS per indicar on navegar; si les persones acusades fugien o no de països en guerra. En tots aquests casos, la Fiscalia va demanar una pena de vuit anys per l'article 318 bis¹⁶⁷. En comptes d'atendre a la major o menor gravetat dels fets, la Fiscalia canària ha sistematitzat el criteri que la pena a sol·licitar al presumpte patró, en virtut del 318 bis del C. P. és de tres anys amb conformitat, i de set o vuit anys, si la persona acusada insisteix en la seva innocència.

A més d'empresonar aquestes persones, el fet que a Canàries la pena proposada sigui de tres anys també té implicacions en allargar el temps necessari per poder cancel·lar els antecedents, de tres a cinc anys després d'haver complert la pena¹⁶⁸. Així, les persones condemnades a Canàries triguen dos anys més, un total de cinc anys, a poder cancel·lar els seus antecedents penals i procedir al seu procés de regularització.

D'altra banda, **l'alt nivell de conformitats posa de manifest les dificultats per a la defensa de les persones acusades de facilitar la immigració irregular.** La manca de garanties processals i les deficiències en el compliment de la jurisprudència en l'acceptació de les proves dificulten als advocats la demostració de la innocència de les persones acusades.

Entre les sentències analitzades observem casos en què la Fiscalia només aporta testimonis protegits, malgrat que, segons sentències del TEDH incloses en la jurisprudència del Tribunal Constitucional¹⁶⁹, haurien de ser insuficients per a una condemna. A més, el fet que a alguns d'aquests testimonis se'ls ofereixin facilitats per a regularitzar la seva situació administrativa a canvi de l'acusació¹⁷⁰ fa imprescindible una corroboració objectiva perquè siguin proves vàlides, segons la jurisprudència del Tribunal Suprem¹⁷¹.

167 Més informació aquí i aquí.

168 D'acord amb l'article 136 del Codi Penal 4, la cancel·lació d'antecedents augmenta de tres a cinc anys a partir del moment en què la pena arriba als tres anys.

169 Tribunal Constitucional en la STC 75/2013 "[S'exigeix] que la declaració del testimoni anònim concorri acompanyada d'altres elements probatoris, de manera que no pugui per si mateixa o amb pes probatori decisiu, enervar la presumpció d'innocència". Ídem, el Tribunal Suprem en STS 51/2015.

170 "L'estranger que es trobi irregularment a Espanya i formuli una denúncia d'autoria de 318 bis C.P. podrà obtenir autorització de residència, treball i facilitats per a la seva integració, seguretat i protecció". Article 59. Col·laboració contra xarxes organitzades. Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i de la seva integració social. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-544&p=20230509&tn=1#a59>

171 STS 214/2017; STS 565/2020: "Valoració acurada que ha d'anar necessàriament acompanyada de la concurrència d'elements corroboradors del testimoni, ja que en tots els casos de testimonis adjudicats, com és el cas, per exemple, de les declaracions de les persones "penedides", és imprescindible la concurrència d'elements corroboradors objectius perquè les seves declaracions puguin ser valorades com a proves de càrrec suficients per desvirtuar el dret constitucional a la presumpció d'innocència".

“l'alt nivell de conformitats posa de manifest les dificultats per a la defensa de les persones acusades”

“greu és la presència de persones migrants menors d’edat en presó preventiva, acusats de ser patrons.”

En la majoria dels casos, la defensa té l’oportunitat, si n’hi ha, d’interrogar els testimonis seleccionats per la policia. Les audiències provincials han recriminat¹⁷² que en el marc de les diligències policials no es van entrevistar més testimonis, però la sollicitud no s’ha atès. Els judicis orals se celebren, en la majoria dels casos, sense la presència de testimonis de la travessa que no siguin la persona acusada, la qual cosa implica que a la defensa no tingui l’oportunitat de preguntar a cap testimoni. A la pràctica, és recurrent que els testimonis anònims que reforcen la hipòtesi policial siguin l’única prova que sostenen les acusacions. En poques ocasions hi ha proves preconstituïdes en seu judicial, on la defensa pot fer preguntes.

Finalment, cal destacar que Las Palmas i Santa Cruz de Tenerife són les úniques províncies en les quals s’han acusat persones de nacionalitat maliana. Entre el 2022 i el 2023 s’identifiquen 22 acusats de nacionalitat maliana, sense aplicar l’article 31.1¹⁷³ de la Convenció de Ginebra, que protegeix d’acusacions penals a les persones amb necessitats de protecció internacional. Aquesta situació no s’ha detectat en les sentències de les altres províncies analitzades.

4.3.4 La situació a la presó de les persones nouvingudes

Tot i que no aprofundirem en la situació de les persones migrants a la presó a Canàries, volem deixar constància d’alguns factors preocupants en matèria de drets i discriminació que pateixen les persones a la presó a causa de l’article 318 bis del Codi Penal a Canàries. Aquests punts només assenyalen qüestions a tenir en compte en l’anàlisi de la situació de les persones acusades per l’art. 318 bis del C.P. Tanmateix, a causa de les dificultats d’accés a aquesta informació, a la limitació de mitjans i temps, aquesta recerca no ha pogut estudiar-les en profunditat. Considerem que és fonamental assenyalar-los:

- Especialment greu és la presència de persones migrants **menors d’edat en presó preventiva, acusats de ser patrons**. Com hem esmentat anteriorment, aquesta investigació ha constatat almenys quinze casos des de l’any 2022 de menors d’edat empresonats.
- La combinació entre el Codi Penal i la Llei d’estrangeria genera situacions discriminatòries per a les persones estrangeres que no tenen regularitzada la seva situació administrativa. Per exemple, si una persona treballa mentre és a la presó, quan és posada en llibertat té dret a la prestació per desocupació. No obstant això, si la persona es troba en una situació administrativa irregular, no pot accedir al subsidi per desocupació. És una situació molt complexa, perquè aquestes persones surten de la presó sense recursos, en situació de carrer i sense xarxa de suport.
- En termes generals, les persones nouvingudes tenen dificultats a la presó per comunicar-se per desconeixement de la llengua. Això repercuteix en les comunicacions mèdiques

172 SAP Balears 1a, 362/2022: “Tampoc es pot deixar al marge el fet que, dels 15 membres del vaixell, només en aquests dos testimonis es donessin les condicions perquè els agents poguessin dur a terme les entrevistes”. SAP Tenerife 6a, 372/2022: “... van prendre declaració de la meitat d’ells, uns quaranta, va assenyalar. Tanmateix, només consta en les interlocutòries la declaració de set. (...) L’agent deposant va dir que va descartar la resta de declaracions perquè no eren concloents, no volien parlar o no aportaven dades significatives. No obstant això, hauria estat desitjable que, com a mínim, aquestes declaracions actuessin en acta, amb identificació dels viatgers que van ser interrogats, donant l’oportunitat a totes les parts processals i també a aquesta Sala de valorar, si escau, la rellevància o utilitat d’aquests relats”.

173 “Els estats contractants no imposaran sancions penals, a causa de la seva entrada o presència il·legal, als refugiats que, arribant directament del territori on la seva vida o llibertat estigui amenaçada, en el sentit previst a l’article 1, hagin entrat o es trobin en el territori d’aquests estats sense autorització, sempre que es presentin sense dilació a les autoritats i al·leguin causa justificada de la seva entrada o presència il·legals”. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-26331>

i procediments legals, així com en el funcionament del centre penitenciari.

- A més, la mateixa situació migratòria deixa les persones estrangeres en una situació greu, en la qual és molt difícil obtenir documents que es troben en altres països, sense mitjans per comunicar-se i sense xarxa de suport. “Et demanen la titularitat del contracte telefònic per poder trucar. La realitat allí no és com aquí... Hi ha gent que no té accés al contracte...”. Això suposa aïllament i patiment afegit per a les persones que estan a la presó. “Et donen molt poc temps per explicar a la teva família que necessites el contracte i la teva situació. Els funcionaris et tallen la trucada” (EA7).
- La situació de les persones que no tenen una xarxa familiar o d'amistats a Espanya també és molt complexa, perquè no tenen ningú que els ingressi diners. En paraules de les persones que ho han patit: “És molt difícil...” (EA7) *“És molt difícil perquè hi ha moltes coses per a les quals necessites diners... per exemple per trucar... La gent que no té diners... No pots trucar a la teva família, sobretot per contactar per telèfon. Hi ha gent que fa mesos que no es comunica amb la família”*. La Delegació diocesana de migracions ho ha explicat de la següent manera: és “una odissea (E12) la situació de les persones a la presó per posar-se en contacte amb les seves famílies”. E12 es refereix sobretot als centres penitenciaris de Las Palmas. “Aconseguir els contractes telefònics en algunes zones d'alguns països és realment complex”. Les entitats treballen per poder donar suport a algunes d'aquestes persones. Contacten amb les seves famílies i intenten explicar la documentació que es necessita.
- Finalment, un cop les persones surten de la presó, sorgeix un altre problema derivat de la criminalització. Les persones abandonen els centres sense xarxa ni recursos, ni possibilitat d'ingressar en centres d'atenció humanitària. Les persones que surten de la presó també es troben en situacions molt difícils de desprotecció, ja que no tenen diners, recursos per desplaçar-se ni on allotjar-se. Algunes entitats, inclosa la Delegació diocesana per a les migracions, ho estan suplint¹⁷⁴.

174 Una d'elles és l'Associació Rehojando [https://sites.google.com/view/proyectoalmogaren/proyecto-boza/qu %C3 %A9-hacemos/prisiones?authuser=0](https://sites.google.com/view/proyectoalmogaren/proyecto-boza/qu%C3%A9-hacemos/prisiones?authuser=0)

REFUGIADA CIONA

Transparència

- Publicar de manera periòdica i accessible **dades desagregades per sexe, nacionalitat, edat i port d'arribada** de les entrades per vies irregulars.
- Publicar de manera periòdica i accessible **dades de sol·licituds de protecció internacional** desagregades per any, sexe, nacionalitat i edat i lloc de sol·licitud.
- Publicar de manera periòdica i accessible les **dades de detencions en CATE de forma desagregada i CIE**, així com del número, sexe, nacionalitat i edats de les persones residents en els centres de migracions.
- Publicar de manera periòdica i accessible **dades desagregades per sexe, nacionalitat, edat i centres dels nens, nenes i adolescents sota tutela de les autoritats**.

Generals i detenció

- Establir **vies d'entrada legals i segures** a través de les quals les persones puguin accedir a Espanya, també per a sol·licitar protecció internacional, i **fomentar un accés a la mobilitat internacional igualitària**.
- Abandonar **la visió d'emergència i crisi en la interpretació** i el disseny de les polítiques migratòries a nivell estatal i **enfortir els sistemes de protecció de manera estructural**, treballant en la **prevenció i en la capacitat de resposta ràpida davant situacions puntuals**, garantint la qualitat dels recursos en tot l'Estat, en base a la corresponsabilitat.
- **Comprometre's amb una política migratòria que posi en el centre a la protecció de les persones i els seus drets, i redueixi la criminalització de les migracions**, evitant contribuir a l'imaginari col·lectiu que relaciona la migració amb la inseguretat, i el conseqüent augment i legitimació de la deshumanització, el racisme i l'odi contra les persones migrants.
- **Garantir els drets fonamentals de les persones migrants que arriben per vies marítimes** tant en el moment de detenció com en el sistema d'acollida, especialment els de les persones amb necessitats específiques i, en particular, de protecció internacional, així com els drets dels nens, nenes i adolescents.
- **Adoptar mesures alternatives no privatives de llibertat després de l'arribada d'una embarcació**. En tot cas, **adoptar una regulació específica per als CATE** que ofereixin les condicions materials i el règim apropiat a la situació jurídica de les persones rescatades al mar, conforme a les normes del Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura (CPT). Cal destacar com a bona pràctica la posada en marxa dels Centres de Recepció, Atenció i Derivació (CREADE).
- **Aplicar mesures per a assegurar que en els CATE es respecten de manera integral els drets de les persones detingudes**, incloent-hi el dret a la informació, a l'assistència lletrada, les condicions de les instal·lacions i la comunicació amb l'exterior, permetent l'ús de telèfons mòbils i posant a disposició carregadors.

- **Que s'adoptin les recomanacions del MNP i del Defensor del Poble en matèria migratòria**, en particular aquelles recomanacions efectuades en relació amb espais de detenció, CATE i interrogatoris sense garanties.
- **Garantir la presència de personal especialitzat en infància i protecció internacional** per a una correcta identificació i una efectiva protecció tant **en el moment del desembarcament i filiació sota custòdia policial com en els centres d'acollida**.
- **Garantir una correcta identificació, l'interès superior del menor i la protecció efectiva de tots els nens, nenes i adolescents independentment de la seva nacionalitat**.
- Respectar la normativa internacional i les recomanacions del Comitè de Drets del Nen de les Nacions Unides respecte les proves de determinació de l'edat, **abstenint-se de realitzar proves de determinació de l'edat de la infància amb documentació que acredita la seva minoria i que no ha estat impugnada judicialment**.

Infància

- Millorar els mecanismes de coordinació adequada entre tots els actors implicats i institucions públiques en la identificació, derivació, procediments de determinació de l'edat, acollida i protecció de nens, nenes i adolescents sense referents adults.
- Desenvolupar instruments per a l'aplicació de les recomanacions realitzades des dels organismes internacionals de protecció de la infància, com a UNICEF, ACNUR i el Comitè de Drets de Nen.
- Prendre **urgentment** les mesures necessàries perquè cap adolescent migrant torni a entrar en un centre per a adults, i especialment en centres penitenciaris.
- La intervenció i l'acollida han d'estar enfocades en les necessitats específiques de la infància i l'adolescència i l'abordatge de les seves experiències, aportant els recursos necessaris i personal professional especialitzat i qualificat per a aquesta tasca, incloent-hi una perspectiva de trauma i desplaçament forçós.
- Tractar a la infància com a tal i posar en marxa mesures eficaces que la protegeixin de manera efectiva, incloent-hi els nens, nenes i adolescents amb necessitats de protecció internacional, en condicions dignes i amb un projecte educatiu concorde a les seves necessitats.
- Complir amb els compromisos de l'Estratègia Estatal de Drets de la Infància i l'Adolescència 2023-2030, concretament amb les metes establertes per a 2025, respecte un nou procediment de determinació de l'edat, una avaluació de contingències en crisis migratòries i un pla específic de formació per a professionals, incloent-hi formacions respecte **la protecció internacional**.
- Atendre les situacions de vulnerabilitat social **sense establir cap mena de discriminació amb altres nens, nenes i adolescents d'altres nacionalitats**, incloent-hi la seva empara sota la Fiscalia de Menors, i no la d'Estrangeria.

- **Aplicar els mecanismes establerts en la llei per a la correcta fiscalització i el seguiment holístic i periòdic dels centres de menors en funcionament i les entitats gestores**, per a la prevenció i detecció de potencials situacions de maltractaments i abusos, condicions materials inadequades dels centres, dificultats en l'accés a la protecció internacional, insalubritat, irregularitats en la tramitació de documentació dels menors, deficiències en l'escolarització i activitats lúdiques, deficiències en l'atenció a la salut mental.
- Entre aquestes mesures, **assegurar el compliment de la LOPIVI i que els centres de menors faciliten als nens, nenes i adolescents informació i canals per a la comunicació de situacions de violència, així com dotar de recursos a les estructures per a la tramitació i recerca dels casos denunciats de manera eficaç.**

Criminalització

- **Respectar les salvaguardes establertes en la normativa internacional**, concretament, els articles 5 i 16 del Protocol de les NNUU que **prohibeixen l'ús de la legislació contra el tràfic il·lícit contra les pròpies persones migrants**; i l'article 31 de la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats que **protegeix d'acusacions penals a persones susceptibles de protecció internacional**.
- Oferir **formació especialitzada als Col·legis d'Advocats**, concretament als i les lletrades en torns de dret penal, **sobre les especificitats dels procediments i pràctiques en casos relacionats amb la identificació de patrons i delictes de facilitació de la migració irregular**.
- **Aplicar Estatut de Víctimes a les persones que es consideri que hagin estat víctimes de trànsit**.
- Garantir que **les persones investigades** per un presumpte delictes establert en l'art. 318 bis del C.P. després de la seva arribada en una embarcació precària tenen **accés ple al dret a la tutela judicial efectiva, al dret a la informació i a l'assistència lletrada**, incloent posar a la seva disposició serveis de traducció per a l'assistència lletrada.
- Cessar els interrogatoris en situacions traumàtiques i/o pèrdua de sers estimats, en un moment en què es pugui estar necessitant atenció mèdica vital o estar en xoc.
- Garantir que **deixen de realitzar-se interrogatoris, ja sigui per part de Frontex o altres agents policials, sense assistència lletrada** a les persones nouvingudes a costes i detingudes en un CATE.
- **Garantir assistència lletrada per motius de la detenció durant els interrogatoris** per la presumpta comissió del delictes 318 bis del C.P. independentment de l'assistència lletrada prestada per qüestions d'estrangeria.
- Garantir que les persones que parlen altres llengües tenen accés a la informació sobre els seus drets i sobre els motius de la seva detenció.

- **Cessar immediatament la pràctica il·lícita d'accedir al contingut de terminals telefòniques de les persones migrants sota detenció per part de la Policia Nacional.**
- **Tal com indica el Defensor del Poble en l'Informe 2023, els i les lletrades intervinents, així com els col·legis d'advocats, han de vetllar perquè l'assistència jurídica a la qual tenen dret les persones interessades es produeixi en condicions que permetin realitzar de mode efectiu la funció constitucional encomanada.**
- **Garantir transparència i objectivitat en els criteris de selecció dels testimonis que es tenen en compte per a acusar a determinades persones com a patrons.**
- **Garantir que, en les instruccions per delictes de facilitació de la migració irregular, s'aplica l'article 6.3.d del Conveni Europeu de Drets Humans i la jurisprudència del Tribunal Constitucional i el Tribunal Suprem en la matèria, que exigeix una corroboració objectiva en les condemnes basades en el testimoni de testimonis protegits.**
- **Promoure l'aplicació de l'atenuant de l'article 318 bis 6 C.P., que permet reduir la pena de 2 a 4 anys quan la persona condemnada buscava la seva pròpia migració, també en els casos en els quals la persona no es conforma amb la pena inicial proposta per la fiscalia, amb l'objectiu de garantir el dret a la legítima defensa i no desincentivar la no-conformitat.**
- **Evitar l'ús de la presó preventiva de manera indiscriminada en els casos de persones acusades de patrons.**
- **Prendre mesures perquè les persones absoltes, en sortir de presó preventiva, tinguin accés a mesures de reparació assignades, incloent-hi la readmissió al sistema d'atenció humanitària.**
- **Posar fi a l'acusació i privació de llibertat de persones que provenen de països amb altes taxes de reconeixement de necessitat de protecció internacional.**
- **Treballar a disminuir les dificultats que trobes les persones acusades del delictes 318 bis del C.P que estan en centres penitenciaris relatives a la comunicació amb els seus familiars, a la comunicació amb l'assistència lletrada, a l'accés al peculí, així com l'accés a la protecció internacional.**

ANEXOS

Listado de entrevistas realizadas (mayo – junio 2024)			
Nº	Persona / Entidad	Modalidad	Código
1	Vania Oliveros-Abogada	Presencial	E1
2	Sara Rodríguez Trigo- Abogada	Presencial	E2
3	Asamblea de Apoyo a Migrantes de Tenerife	Presencial	E3
4	Colegio de Abogados de Tenerife	Presencial	E4
5	Farmacia Comunitaria de Tenerife (ONG)	Presencial	E5
6	Alicia Justo - Periodista	Presencial	E6
7	CEAR Canarias (ONG)	Presencial	E7
8	Personal Sanitario	Presencial	E8
9	Daniel Arencibia, Abogado	Presencial	E9
10	UNICEF Canarias (Organismo Internacional)	Telemática	E10
11	Fundación Siglo XXI (ONG)	Presencial	E11
12	Delegación Diocesana de Migraciones (Gran Canaria)	Presencial	E12
13	Anónima – Personal letrado	Presencial	EA1
14	Anónima - Personal contratado Centro de Menores	Presencial	EA2
15	Anónimas - Personal contratado Centro de migraciones	Presencial	EA3
16	Anónima - Personal contratado Centro de migraciones	Presencial	EA4
17	Anónima – Asistencia letrada contratada centro migraciones	Online	EA5
18	Anónima – Personal contratado Centro de Menores	Presencial	EA6
19	Persona acusada de tráfico, nombre ficticio Tarik	Presencial	EA7
Grupos focales			
1	Grupo Focal 1- grupo jóvenes migrantes residentes en centro de migraciones	Presencial	GF1
2	Grupo Focal 2 -grupo jóvenes migrantes en centros de migraciones	Presencial	GF2

Listado de entrevistas solicitadas y no realizadas		
Persona / Entidad	Motivo	Código
Protección a la Infancia y las Familias – Gobierno de Canarias	Petición derivada y sin respuesta.	ED1
Unidad Orgánica de Infancia y Familia – Cabildo de Tenerife	Sin respuesta.	ED2

Observaciones realizadas			
Nº	Tipología	Lugar	Código
1	CATE	"Las Américas", en Los Cristianos, Tenerife	OD-CT
2	CATE	CIE, Tenerife	OD-CT2
3	Centro de migraciones	"Las Raíces", en La Laguna, Tenerife	OD-CMT
4	Centro de migraciones	"Canarias 50" en Las Palmas de Gran Canaria, Gran Canaria	OD-CMG
5	Centro de menores	"Hoya Fría", en Tenerife	OD-CMHF
6	Centro de menores	"My City", en Puerto de la Cruz, Tenerife	OD-CMMC
7	Centro de menores	"Seminario", en La Laguna, Tenerife	OD-CMS
8	Puerto	Puerto Los Cristianos (Tenerife)	OD-PLC

Resposta del Congrés a la pregunta escrita realitzada el 10 d'octubre de 2024 amb núm. de registre 44309 "Quants menors no acompanyats han sol·licitat protecció internacional a les Illes Canàries en els últims 5 anys?"

REGISTRO DE ENTRADAS
 CONGRESO DE LOS DIPUTADOS
 SECRETARÍA REGISTRATIONAL
 REGISTRO GENÉRICO
 14 NOV. 2024 20:37:53
 Entrada **48743**

RESPUESTA DEL GOBIERNO

(184) PREGUNTA ESCRITA CONGRESO

184/15596 10/10/2024 44309

AUTOR/A: IÑARRITU GARCIA, Jon (GEHB)

RESPUESTA:

En relación con las preguntas formuladas, y en el ámbito de competencias del Ministerio del Interior, se aportan los datos de solicitudes de protección internacional presentadas por menores no acompañados, para el periodo y lugar solicitados:

2019	2020	2021	2022	2023
98	45	50	94	31

Madrid, 14 de noviembre de 2024

Iridia_ **NovACT**